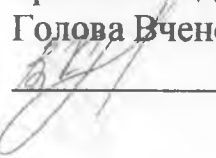

**МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет податкової справи, обліку та аудиту

Кафедра аудиту, державного фінансового контролю та аналізу

Затверджено
Вченою радою Факультету ПСОА
протокол від «09» 11 2022 № 4
Голова Вченої ради Факультету
 В. М. Красівський

Методичні рекомендації

до організації самостійної та індивідуальної роботи з навчальної дисципліни
«Методика судово-економічної експертизи»
для підготовки здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня
заочної форми навчання
галузь знань 07 «Управління та адміністрування»
спеціальності 071 «Облік і оподаткування»
освітня програма «Державний аудит; судово-економічна експертиза
у фінансових розслідуваннях»
Статус дисципліни: вибіркова

Методичні рекомендації складені на основі робочої програми навчальної дисципліни «Судово-економічна експертиза», затвердженої Науково-методичною радою Університету від 19.10. 2022 р. протокол №4.

Автор

Т. М. Міщенко, к.е.н., доцент кафедри аудиту, державного фінансового контролю та аналізу

Рецензенти:

В.А. Тарашченко, к.е.н., доцент кафедри аудиту, державного фінансового контролю та аналізу

О.П.Колісник, к.е.н., доцент кафедри обліку та консалтингу

Розглянуто і схвалено на засіданні кафедри аудиту, державного фінансового контролю та аналізу, протокол від 20.10.2022 р. № 9

Завідувач кафедри

А. В.Лісовий, д.е.н, професор

ЗМІСТ

	Стор.
1. Вступ	4
2. Тематичний план	5
3. Перелік тем для самостійного опрацювання курсу	5
4. Індивідуально-консультаційна робота здобувачів вищої освіти	28
5. Перелік питань до контрольних заходів	40
6. Порядок оцінювання знань	42
7. Рекомендована література	42
8. Додатки	45

ВСТУП

«Методика судово-економічної експертизи» – це навчальна дисципліна циклу професійної підготовки спеціалістів за напрямом 071 "Облік і оподаткування", предметом вивчення якої є специфічна сфера експертної діяльності судових експертів-економістів з метою надання додаткових доказів для слідства або суду. Зміст дисципліни розкривається через систему економічно-правових відносин, що виникають між учасниками судового розгляду цивільних і кримінальних справ при проведенні судочинства. Механізм реалізації економічно-правових відносин пов'язаний з процесом експертного дослідження господарської діяльності суб'єктів підприємництва, який знайшов своє відображення у системі бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

Пріоритетним у підготовці здобувачів вищої освіти економічних спеціальностей заочної форми навчання, зокрема – майбутніх експертів-економістів, є формування активної, відповідальної, зацікавленої в якісному навчанні, здатної до самоосвіти і самореалізації, самостійної особистості. У зв'язку з цим особливо гостро постає питання підвищення ефективності організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти заочної форми навчання, яка є основною формою засвоєння знань та сприяє формуванню самостійності, ініціативності, дисциплінованості, почуття відповідальності, необхідних для майбутньої професійної діяльності.

Враховуючи викладені обставини **метою** самостійної та індивідуальної роботи здобувачів вищої освіти заочної форми навчання є засвоєння в повному обсязі програми навчальної дисципліни, послідовне формування самостійності як риси характеру, що відіграє важливу роль у формуванні сучасного фахівця вищої кваліфікації.

Завданнями самостійної та індивідуальної роботи здобувачів вищої освіти є:

- опанування організаційно-правових засад судово-експертної діяльності;
- опанування методики судово експертного дослідження, яка базується на традиційних методичних прийомах фінансового контролю;
- засвоєння навичок творчо застосовувати спеціальні знання та прийоми суміжних наук під час експертного дослідження, які допомагають розкрити, кваліфікувати та документально підтвердити порушення з ознаками зловживань;
- оволодіння основами «рефлексивного мислення» під час розбору типових схем та сценаріїв злочинів у сфері економіки.

- опанування методики складання висновку експерта за наслідками проведеного дослідження.

Зміст самостійної та індивідуальної роботи здобувачів вищої освіти заочної форми освіти з навчальної дисципліни «Методика Судово-економічної експертизи» полягає в:

- опрацюванні законодавчих актів і нормативно-правових документів, які регулюють організацію та здійснення експертної діяльності в Україні та експертних досліджень в процесі досудового та судового розгляду цивільних і кримінальних справ при проведенні судочинства з метою надання додаткових доказів для слідства або суду.;

- опрацюванні наукової та навчальної літератури з питань експертології та методики проведення експертиз окремих господарських операцій, відображених в системі бухгалтерського обліку;

- вирішенні навчальних ситуацій та виконанні тестових завдань;

- написанні рефератів та тез доповідей для участі в наукових конференціях.

Самостійна та індивідуальна робота з навчальної дисципліни «Судово-економічна експертиза» складається з вивчення питань для поглиблення знань за темами програми, консультацій, перевірки виконання індивідуальних завдань, перевірки засвоєння матеріалу, винесеного на самостійне опрацювання. На консультаціях здобувач вищої освіти може отримати відповіді на питання, які викликали труднощі при вивченні; пояснення окремих теоретичних положень або їх практичного застосування. Індивідуально-консультативна робота із здобувачами вищої освіти проводиться згідно графіка, затвердженого кафедрою, з яким здобувачі вищої освіти ознайомлюються на початку навчального процесу.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
для здобувачів вищої освіти заочної форми навчання

Зміст	Кількість годин				
	всього	лекцій	п ракт. заняття	с ам. робота	інд.- конс. робота
Модуль I= 1 заліковий кредит (30 год.)					
ЗМ (теми 1-2)					
Тема 1. Теоретичні та нормативно-правові засади судових експертиз та судово-експертної діяльності в Україні	4	2	2	1	-
Тема 2. Методологія судово-економічної експертизи	6			1	-
Всього по модулю	10	2	2	2	-
Форма контролю: тестове опитування (40хв.)					
Модуль II = 1 заліковий кредит (30 год.)					
ЗМ 2 (тема 3-4)					
Тема 3. Процес судово-економічної експертизи та його стадії	13			13	-
Тема 4. Інформаційне забезпечення судово-економічної експертизи	13			13	
Модуль III = 1 заліковий кредит (30 год.)					
ЗМ 3 (теми 5-8)					
Тема 5. Методика експертного дослідження документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності	12			12	-
Тема 6. Методика судово-економічної експертизи окремих об'єктів бухгалтерського і податкового обліку	12			12	-
Тема 7. Основи судової фінансово-кредитної експертизи	14			12	2
Тема 8. Судово-економічна експертиза у виявленні фіктивного банкрутства	12			12	-
ЗМ 4 (тема 9)					
Тема 9. Методика узагальнення результатів судово-економічної експертизи	14		2	12	-
Всього по модулю	90	-	2	86	2
Форма контролю: контрольна робота (за рахунок практичного заняття – 40хв.)					
Форма підсумкового контролю – диференційований залік					
Разом годин з курсу	120	2	4	112	2

ПЕРЕЛІК ТЕМ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ КУРСУ

Тема 1. Теоретичні та нормативно-правові засади судових експертиз та судово-експертної діяльності в Україні

Поняття «експертиза», її спільні характеристики в різних видах діяльності. Юридичне поняття судової експертизи. Відмінності судової експертизи від експертного дослідження, експертної

оцінки. Поняття судово-експертної діяльності та напрями її здійснення. Суб'єкти судово-експертної діяльності в Україні. Порядок атестації судових експертів та основні кваліфікаційні вимоги до них. Права, обов'язки та відповідальність судового експерта. Принципи судово-експертної діяльності. Класифікація судових експертиз та їх характеристика. Нормативно-правове регулювання судово-експертної діяльності в Україні та напрями його удосконалення.

Ключові слова і терміни: експертиза, експертна діяльність, експертне дослідження, експертна оцінка, принципи, суб'єкти експертизи, суб'єкти призначення експертизи.

Завдання для самоконтролю.

Ситуація 1.

Використовуючи норми Закону України «Про судову експертизу» і Положення про експертно-кваліфікаційні комісії та атестації судових експертів, вказати види експертно-кваліфікаційні комісій та їх основні завдання. Відповідь оформити у вигляді рисунку.

Розв'язання

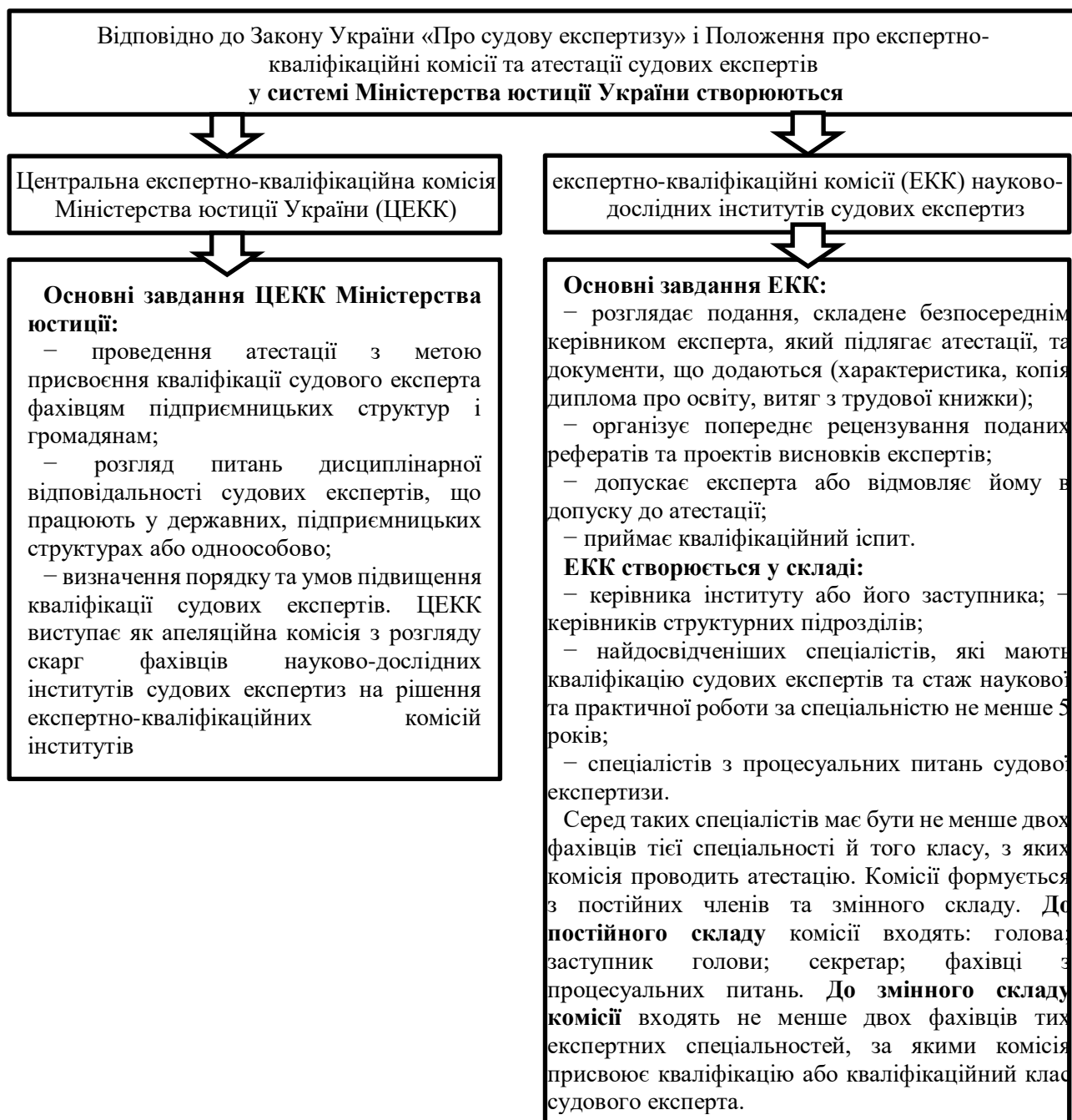

Рис. 1. Види та завдання експертно-кваліфікаційних комісій

Ситуація 2.

Проаналізувати погляди науковців на сутність поняття «експертиза». Відповідь оформити у вигляді таблиці 1.

Таблиця 1.

Погляди науковців на сутність поняття «експертиза»

Автори	Зміст поняття

Ситуація 3.

Продовжити речення.

1. Кримінально-процесуальний кодекс України визначає такі форми використання спеціальних економічних знань у процесі дінання, досудового слідства та судового процесу: _____

2. Не можуть бути судовими експертами особи _____

3. Підставами для відводу судового експерта є такі причини _____

4. Первинною є експертиза _____

5. Комплексна експертиза призначається, коли _____

6. Доказами з кримінальної справи є _____

7. Судово-економічна експертиза – це _____

8. Об'єктами судово-економічної експертизи є _____

9. Суб'єктами судово-економічної експертизи є: _____

10. Вказати основні кваліфікаційні вимоги судового експерта _____

Тести для самоконтролю.

Дати відповіді на тести

1. Який з перелічених органів не належить до правоохоронних органів:

- 1) Служба безпеки України;
- 2) Державна інспекція по контролю за використанням та охороною земель;
- 3) НДІСЕ
- 4) всі відповіді правильні.

2. За організаційними ознаками експертизи поділяють:

- 1) багатопредметні та одно предметні;
- 2) комплексні, локальні;
- 3) індивідуальні, комплексні, діагностичні;
- 4) первинні, повторні, основні, додаткові.

3. За процесуальними ознаками експертизи поділяють на:

- 1) одно предметні та комплексні;
- 2) повторні, додаткові;
- 3) індивідуальні, комплексні, діагностичні;

4. Криміналістичні експертизи об'єднують:

- 1) фінансово-економічні, автотранспортні;
- 2) трасологічні, фототехнічні;
- 3) будівельні, агротехнічні;
- 4) біологічні, психіатричні

5. До технічних експертиз належать:

- 1) товарознавча, екологічна;
- 2) фінансово-економічні, автотранспортні;
- 3) будівельні, агротехнічні;
- 4) біологічні, психіатричні.

6. Психологічні і фізіологічні закономірності письмових текстів досліджує експертиза:

- 1) авторознавча;
- 2) графологічна;

- 3) технічна;
- 4) технологічна.

7. Судово-економічна експертиза має зміст:

- 1) соціальний, моральний;
- 2) економічний, процесуально-правовий;
- 3) кримінально-процесуальний, моральний;
- 4) кримінально-процесуальний, соціальний.

8. Вкажіть поняття судових експертиз і застосування їх у правоохоронній діяльності:

- 1) експертиза - це думка фахівця із поставлених перед ним питань;
- 2) експертиза - це процесуальна дія при розгляді майнових спорів;
- 3) експертиза - це багатопредметні комісійні контрольні процедури;
- 4) експертиза - це дослідження і вирішення фахівцями питань, що потребують спеціальних

знань у різних галузях науки і практичної діяльності людей.

9. У чому відмінність судово-економічної експертизи від аудиту і ревізії фінансово-господарської діяльності?

- 1) у джерелах інформації;
- 2) у цільовому використанні результатів дослідження;
- 3) у об'єктах дослідження;
- 4) немає суттєвої різниці.

10. Яке з наведених визначень найбільш точно розкриває суть терміна «експертиза» відповідно до Закону України «Про судову експертизу»:

- 1) це дослідження будь-якого питання обізнаною особою;
- 2) це дослідження експертом на основі спеціальних знань об'єктів, процесів та явищ, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів дізнання;
- 3) це процес дослідження об'єктів та явищ особою — експертом під час проведення судового розслідування;
- 4) всі відповіді правильні.

11. Які з перелічених нижче послуг відносяться до державних платних послуг, що пропонуються НДІ судових експертиз:

- 1) виконання наукових розробок з питань організації і виробництва судових експертиз;
- 2) проведення експертиз з кримінальних справ;
- 3) всі відповіді правильні;
- 4) не запропоновано правильної відповіді.

12. Контроль як функція управління – це:

- 1) система перевірки і спостереження процесу функціонування відповідного об'єкта для встановлення його відхилення від заданих параметрів;
- 2) сукупність способів і методів обстеження певної ділянки роботи;
- 3) система заходів для встановлення законності здійснення операцій у фінансово-господарській діяльності підприємства;
- 4) всі відповіді правильні.

13. До форм контролю відносимо:

- 1) внутрішній і зовнішній контроль;
- 2) ревізія, аудит, перевірка;
- 3) попередній, поточний і наступний;
- 4) ревізія, аудит, моніторинг.

14. Судовий експерт-економіст є:

- 1) посадовою особою;
- 2) самостійною процесуальною особою;
- 3) контролюючим органом;
- 4) всі відповіді правильні.

15. Судово-економічна експертиза – це:

- 1) слідча дія, яку призначають після порушення кримінальної справи;

- 2) дія, що проводиться за ініціативою господарюючого суб'єкта;
- 3) дія, що проводиться за ініціативою органів внутрішніх справ;
- 4) не запропоновано правильної відповіді.

16. Економічні правопорушення – це:

- 1) протиправна дія;
- 2) протиправна діяльність, що охоплює різні сторони зловживання державною й економічною владою, завдає шкоди економічній безпеці країни;
- 3) незаконна дія, що суперечить інтересам держави;
- 4) незаконна дія, вчинена посадовцем.

17. Відмінність судово-економічної експертизи від ревізії виробничо-фінансової діяльності підприємства:

- 1) ревізію проводить ревізор, а судово-економічну експертизу – експерт-економіст;
- 2) ревізія охоплює всю виробничо-господарську діяльність, а експертиза – лише окремі господарські операції по яких ревізією виявлено зловживання;
- 3) ревізії є раптові і планові, а експертизи лише позапланові;
- 4) всі відповіді правильні.

18. Судово-економічна експертиза може бути призначена:

- 1) в справах про адміністративні правопорушення;
- 2) лише по кримінальних справах;
- 3) при здійсненні виконавчих дій;
- 4) всі відповіді правильні.

19. Не можуть залучатися до виконання обов'язків судового експерта особи:

- 1) які працюють у приватних структурах;
- 2) які є працівниками науково-дослідних інститутів судових експертиз;
- 3) які мають судимість;
- 4) які не є працівниками науково-дослідних інститутів судових експертиз.

20. Судово-економічна експертиза – це:

- 1) оцінка експертами-бухгалтерами достовірності матеріалів ревізії для розгляду в суді матеріалів про хабарництво ревізора;
- 2) аудиторська перевірка річного звіту для розгляду в суді справи про бухгалтерські приписки;
- 3) перевірка достовірності матеріалів інвентаризації, актів взаємозвірки розрахунків експертами-бухгалтерами з метою встановлення порушень правильності ведення обліку матеріалів;
- 4) вивчення й оцінка експертами-бухгалтерами достовірності й доказовості матеріалів, поданих на розгляд суду.

21. За якими видами судочинства може бути призначена судово-економічна експертиза:

- 1) в справах про адміністративні правопорушення;
- 2) в кримінальних справах;
- 3) в справах по вирішенню цивільних спорів;
- 4) всі відповіді правильні.

22. Система спостереження і перевірки відповідності процесу функціонування об'єкта управління прийнятим управлінським рішенням, установа результатів управлінського впливу на керований об'єкт за допомогою виявлення відповідностей або відхилень – це:

- 1) контроль;
- 2) облік;
- 3) аудит;
- 4) менеджмент.

23. Завданнями економічного контролю є:

- 1) забезпечення законності виконання операцій;
- 2) збереження коштів, майна, цінностей;
- 3) запобігання протиправним і незаконним операціям, які можуть призвести до викривлення даних підсумкової інформації;
- 4) всі відповіді правильні.

24. Судово-економічна експертиза це _____ контролю:

- 1) вид;
- 2) форма;
- 3) метод;
- 4) принцип.

25. Контроль має загальноприйнятні види:

- 1) державний;
- 2) аудиторський;
- 3) внутрішньогосподарський;
- 4) всі відповіді правильні.

26. Принципи економічного контролю:

- 1) повсюдність;
- 2) раптовість;
- 3) системність;
- 4) всі відповіді правильні.

27. Блокування відхилення діяльності суб'єкта управління від заданої програми – це:

- 1) мета контролю;
- 2) функція контролю;
- 3) завдання контролю;
- 4) принцип контролю.

28. Основними видами контролю за часом проведення є:

- 1) ревізія, аудит, судово-економічна експертиза;
- 2) державний, муніципальний, аудиторський;
- 3) перевірка, спостереження моніторинг;
- 4) попередній, поточний і наступний.

29. Законом України «Про судову експертизу» та КПК регламентується порядок призначення та проведення _____:

- 1) судово-економічної експертизи;
- 2) аудиту;
- 3) ревізії;
- 4) перевірки.

30. Судово-економічна експертиза виконує наступні функції:

- 1) інформаційну (доказову) функцію;
- 2) гносеологічну (пізнавальну) функцію;
- 3) кримінологічну функцію;
- 4) всі відповіді правильні.

31. Залежно від етапу вирішення судово-економічної експертизи класифікують:

- 1) досудові і судові;
- 2) попередні і наступні;
- 3) індивідуальні і комісійні;
- 4) досудові і індивідуальні.

36. Який вид експертизи проводиться у випадку якщо початковий висновок експерта-економіста суперечить матеріалам справи:

- 1) комісійна;
- 2) повторна;
- 3) додаткова.
- 4) первинна.

32. Одним із завдань судово-економічної експертизи є:

- 1) проведення аналізу фінансово-господарської діяльності з метою визначення способів підвищення її економічної ефективності;
- 2) перевірка фактичного стану майна на підприємстві;

3) визначення кола осіб, відповідальних за збереження матеріальних цінностей у період виникнення нестач і лишків;

4) всі відповіді правильні.

33. Основна судово-економічна експертиза:

1) повністю розв'язує поставлені перед нею завдання у справі, що розслідується;

2) експертиза, у процесі проведення якої об'єкти досліджуються вперше;

3) експертиза, у процесі проведення якої об'єкти досліджуються повторно;

4) призначається судом після висновку первинної експертизи.

34. Закон України «Про судову експертизу» затверджено у:

1) 2014 році;

2) 2001 році;

3) 1994 році;

4) 1991 році.

35. Залежно від кількості експертів, залучених для проведення СЕЕ буває:

1) індивідуальна і комісійна;

2) одинична і колективна;

3) попередня і наступна;

4) досудова і судова.

36. Суть кримінологічної функції полягає у тому, що:

1) висновок, складений експертом-економістом на підставі дослідження матеріалів справи, може бути підставою для прийняття судом певного рішення щодо обставин справи, яка перебуває на розслідуванні чи судовому розгляді;

2) експерт-економіст, досліджуючи надані йому матеріали справи, встановлює обставини, що мають значення для правильного її розв'язання;

3) судово-економічна експертиза є одним із засобів встановлення причин вчинення злочинів;

4) всі відповіді правильні.

37. Додаткова судово-економічна експертиза – це один із видів експертизи:

1) у процесі якої об'єкт досліджується вперше;

2) призначається після розгляду судом висновку первинної експертизи, коли з'ясовується, що усунути неповноту або неясність висновку через допит експерта-економіста не можна;

3) призначається за ініціативою суду або за клопотанням учасників процесу, який має сумніви в правильності висновку первинної експертизи, пов'язані з його необґрунтованістю;

4) всі відповіді правильні.

38. Якщо в дослідженні беруть участь кілька експертів – це:

1) комісійна експертиза;

2) індивідуальна експертиза;

3) експертиза на замовлення;

4) основна експертиза.

39. За послідовністю проведення судово-економічна експертиза буває:

1) первинна і повторна;

2) основна і додаткова;

3) індивідуальна і комісійна;

4) попередня і наступна.

40. За місцем проведення судово-економічну експертизу класифікують:

1) в начальних закладах;

2) в експертних установах і не експертних установах;

3) в залах проведення суду;

4) в науково-дослідних установах.

41. Повторну експертизу має проводити експерт за умови якщо:

1) початковий висновок експерта суперечить матеріалам справи;

2) початковий висновок складено особою, кваліфікацію або ділові якості якої ставлять під сумнів слідчі або суд;

3) експерт порушив процесуальні права або вийшов за межі своєї компетенції;

4) всі відповіді правильні.

42. У разі виникнення необхідності проведення дослідження нових об'єктів або встановлення інших обставин справи призначається:

1) повторна експертиза;

2) додаткова експертиза;

3) нова експертиза;

4) проміжна експертиза.

Рекомендована література:

Основна: [1-7, 12-16]

Додаткова: [1, 6, 7, 10, 12]

Інформаційні ресурси в Інтернеті: [1-2]

Міжнародні видання: [1-4]

Тема 2. Методичні основи судово-економічної експертизи

Сутність і завдання судово-економічної експертизи. Необхідність призначення судово-економічної експертизи. Типові умови призначення судово-економічної експертизи. Предмет судово-економічної експертизи. Об'єкти судово-економічної експертизи. Дослідження об'єктів судово-економічної експертизи. Методи, методичні прийоми і процедури судово-економічної експертизи. Загальнонаукові методичні прийоми, які використовують при проведенні судово-економічної експертизи. Конкретні наукові емпіричні прийоми, які використовують при проведенні судово-економічної експертизи. Види судово-економічної експертизи.

Ключові слова і терміни: предмет, об'єкти, завдання експертного дослідження, метод, методичні прийоми, судово-економічна експертиза, судово-бухгалтерська експертиза, фінансово-економічна експертиза, фінансово-кредитна експертиза

Завдання для самоконтролю.

Ситуація 1.

Вказати способи фальсифікації облікових регістрів та методи їх виявлення. Відповідь оформити у вигляді таблиці.

Відповідь оформити у вигляді таблиці 1

Розв'язання

Таблиця 1

Способи фальсифікації облікових регістрів та методи їх виявлення

Способи	Методи
Бездокументальні записи в облікові регістри	Взаємний контроль первинних облікових документів та облікових регістрів
Записи в облікові регістри операцій, які фактично не здійснювались, але оформлені первинними документами	Взаємний контроль первинних облікових документів та регістрів
Виправлення в облікових регістрах не по правилах, виправлення цифрових даних, підчистки	Перевірка облікових регістрів щодо правильності виконаних виправлень, проведення почеркознавчої експертизи
Проведення «безтоварних», «безгрошових» записів в облікові регістри	Взаємний контроль облікових регістрів, проведення контрольних перевірок
Проведення записів в Головній книзі за фальсифікованими синтетичними обліковими регістрами	Викриття фальсифікованих записів, взаємний контроль документів

Ситуація 2.

Дати визначення поняття «предмет судово-економічної експертизи», використовуючи погляди вітчизняних науковців. Відповідь оформити у вигляді таблиці 2.

Таблиця 2.

Підходи до визначення предмету судово-економічної експертизи

Автор	Визначення поняття «предмет судово-економічної експертизи»
-------	--

Ситуація 3.

Дослідити класифікацію методів судово-економічної експертизи, використовуючи погляди науковців. Відповідь оформити у вигляді таблиці 1.

Таблиця 3.

Автор	Класифікація методів
1	
2	
3	
і т. д.	

Тести для самоконтролю.**Дати відповіді на тести****1. Що є предметом судово-економічної експертизи в теоретичному аспекті?**

- емпіричні методи дослідження;
- акт ревізії фінансово-господарської діяльності підприємства;
- технологія випуску сировини;
- група об'єктивних закономірностей, досліджуваних у економічній галузі наукового знання.

2. Які методичні прийоми використовуються під час судово-економічної експертизи:

- прийоми фактичного контролю;
- розрахунково-аналітичні методичні прийоми;
- прийоми фактичного, документального контролю;
- всі відповіді вірні.

3. Документальні методичні прийоми включають:

- двоїстість відображена господарських операцій;
- дослідження за формою та змістом;
- калькулювання собівартості продукції;
- експертизи різних видів.

4. Які методичні прийоми необхідно застосувати для перевірки достовірності первинної документації щодо фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання?

- документальні та розрахунково-аналітичні;
- документальні;
- розрахунково-аналітичні;
- прийоми фактичної перевірки наявності і руху цінностей на об'єктах.

5. Які прийоми отримання доказів Ви застосуєте під час здійснення експертизи операцій з грошовими коштами:

- взаємний контроль операцій і документів;
- спостереження;
- раптова інвентаризація каси;
- службове розслідування.

8. Об'єктами судово-економічної експертизи операцій розрахунків з оплати праці:

- збитки, виявлені ревізією;
- системи оплати праці, преміювання та застосування їх;
- дотримання трудового законодавства;
- первинна документація з оплати праці.

9. Який прийом застосовує експерт-економіст, щоб пересвідчитись у забезпеченні умов зберігання коштів, цінних паперів у касі:

- ознайомлення з договором про матеріальну відповідальність;
- зустрічна перевірка;
- огляд приміщення каси;

4) немає правильної відповіді.

10. Об'єктами експертних досліджень операцій з матеріальними ресурсами є:

- 1) стан трудової дисципліни і дотримання трудового законодавства по операціях з матеріальними цінностями;
- 2) виконання планів виробництва, продажу і собівартості продукції;
- 3) дисципліна поставок за обсягом, строком, асортиментом і якістю продукції;
- 4) норми витрат матеріалів на виробництво та дотримання їх.

11. За допомогою якого методу встановлюють правильність затвердження норм, їх застосування при виконанні операцій з матеріальними ресурсами:

- 1) економічний аналіз норм, нормативів;
- 2) камеральні перевірки норм, нормативів;
- 3) аналітичного групування норм;
- 4) немає правильної відповіді.

12. Метод судово-економічної експертизи - це:

- 1) система загальнонаукових, традиційних прийомів фінансового контролю та спеціальних прийомів запозичених із інших наук
- 2) система конкретних емпіричних прийомів, котрі використовуються в експертному дослідженні
- 3) система спеціальних бухгалтерських знань, котрі застосовуються в експертному дослідженні
- 4) усе перелічене вірне

13. Метод контрольного порівняння полягає у:

- 1) порівнянні даних про залишки цінностей в інвентаризаційному описі з даними, отриманими за розрахунком
- 2) вивченні даних первинних документів про залишки та рух цінностей за різні періоди
- 3) сукупність методичних прийомів і способів, які застосовуються експертом-бухгалтером під час дослідження документів та інших матеріалів, наданих йому слідчим або судом;
- 4) встановленні відповідності обсягів надходження та витрачання цінностей

14. Перевірка документів за формою передбачає

- 1) дослідження документів на наявність усіх обов'язкових реквізитів
- 2) дослідження документів на предмет повноти виконання зобов'язань за ним
- 3) дослідження своєчасності складання документа
- 4) дослідження повноти підтвердження документом конкретної господарської операції

15. Судово-економічна експертиза має зміст:

- 1) соціальний, моральний;
- 2) економічний, процесуально-правовий;
- 3) кримінально-процесуальний;
- 4) етично-моральний.

Рекомендована література:

Основна: [1-11,]

Додаткова: [1, 6, 7, 13, 15, 16]

Інформаційні ресурси в Інтернеті: [1-2]

Міжнародні видання: [1-4]

Тема 3. Процес судово-економічної експертизи та його стадії

Стадії процесу судово-економічної експертизи. Підготовча стадія. Порядок призначення судово-економічної експертизи за кримінальними та цивільними справами. Суб'єкти призначення судово-економічної експертизи. Зміст та структура постанови (ухвали) про призначення судово-економічної експертизи. Документи, які додаються до постанови про призначення судово-економічної експертизи. Вимоги до формулювання питань, що виносяться на експертне дослідження. Порядок отримання додаткових документів, необхідних для проведення експертного дослідження. Організаційно-методична стадія судово-економічної експертизи. Дослідна стадія

судово-економічної експертизи. Зміст стадії узагальнення, оцінки і реалізації результатів судово-економічної експертизи. Організація інформаційного забезпечення процесу судово-економічної експертизи. Суть інформації, її види та роль в економічній експертизі. Структура інформаційного забезпечення судово-економічної експертизи. Основні завдання інформаційного забезпечення судово-економічної експертизи. Складові системи інформаційного забезпечення судово-економічної експертизи. професійній інформаційній комунікації, рівні пізнавальності інформації та якісних характеристиках змісту інформаційного забезпечення судово-економічної експертизи

Ключові слова і терміни: стадії експертного процесу, постанова, додаткові документи, завдання експертного дослідження, інформаційне забезпечення експертного дослідження

Завдання для самоконтролю.

Ситуація 1.

Завдання до навчальної ситуації

Керуючись нормативно-правовою документацією, що регламентує організацію та планування судово-економічної експертизи, та наведену інформацію до ситуації, необхідно:

1. Ознайомитись з організацією проведення експертного дослідження в спеціалізованих експертних установах.
2. Розглянути блок питань в редакції, яка може бути поставлена на вирішення судово-економічної експертизи.
3. Підготувати завдання на проведення експертного дослідження.
4. Скласти план-графік проведення експертного дослідження згідно з підготовленим завданням.

Інформація до навчальної ситуації

У Київський НДІ судових експертиз надійшла ухвала Дніпровського районного суду м. Києва за позовом громадянина Приходько С.М. до АТ "Енергоремсервіс" про поновлення його на роботі та відшкодування втраченого за час вимушеного прогулу заробітку.

Позивач Приходько С.М. наказом № 18 від 29.04.20xx р. був звільнений з посади виконроба дільниці № 2 філії АТ "Енергоремсервіс" на підставі ст. 40 КЗпП України (за прогул). 7.05.20xx р.

Приходько С.М. звернувся до Дніпровського районного суду м. Києва з позовною заявою, в якій вимагав поновити його на попередньому місці роботи та відшкодувати йому суму недоплаченої під час роботи на підприємстві заробітної плати.

Розпорядженням директора НДІ судових експертиз Кудлатенко О.М. проведення судово-економічної експертизи доручено завідувачу сектора судово-економічних досліджень Петренко В.П., освіта вища економічна, судовий експерт 3-го класу, стаж роботи 11 років к.е.н., та науковому співробітнику цієї ж лабораторії Притуляк Є.О., освіта вища економічна, стаж експертної роботи 2 роки.

Матеріали цивільної справи № 2-276 (один том (126 стор.) та одна папка) за позовом громадянина Приходько С.М. включають:

- позовну заяву Приходько С.М.;
- протокол засідання комісії по трудових спорах АТ "Енергоремсервіс";
- штатний розпис підприємства;
- положення про оплату праці працівників АТ "Енергоремсервіс";
- довідку про нарахування компенсації за невикористану відпустку;
- розрахункові листи по заробітній платі;
- наказ про припинення трудового договору;
- витяг з Положення про філію АТ "Енергоремсервіс";
- акти, виписки з протоколів, довідки, накази, інші матеріали справи.

Матеріали справи надійшли в НДІСЕ 26.06.20xx р.

На вирішення судово-економічної експертизи поставлено питання: визначити розмір заробітної плати, необхідної для нарахування відшкодування громадянину Приходько С.М. за час вимушеного прогулу, на посаді виконроба дільниці № 2 філії АТ "Енергоремсервіс" з 29 квітня по 6 червня 20xx р. з урахуванням передбачених законом пільг і компенсацій.

Ситуація 2.

Вказати зміст стадій процесу судово-економічної експертизи, заповнивши рисунок 1.

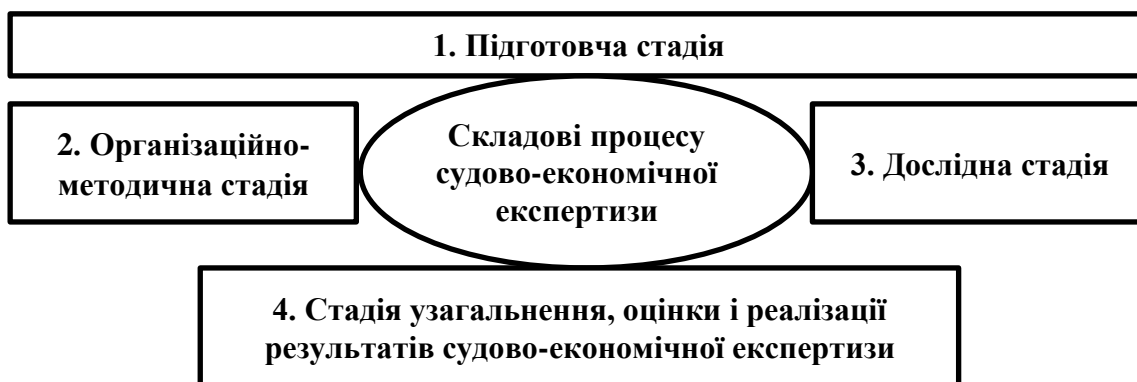

Рис. 1. Стадії процесу судово-економічної експертизи.

Тести для самоконтролю.

Дати відповіді на тести.

1. Експерт-економіст для проведення експертизи повинен мати:

- 1) паспорт;
- 2) посвідчення особи та диплом;
- 3) свідоцтво про присвоєння кваліфікації;
- 4) наказ керівника.

2. Для присвоєння кваліфікації та кваліфікаційного класу фахівці державних спеціалізованих експертних установ повинні мати:

- 1) вищу освіту;
- 2) середню освіту;
- 3) незавершену вищу освіту;
- 4) освіту рівня магістра.

3. Згідно Закону України «Про судову експертизу» метою атестації судового експерта є (дати відповідь)

4. У результативній частині постанови на проведення експертизи вказується:

- 1) дата і місце складання постанови, посада, звання, ПІБ, установа де працює особа, що підписала постанову, найменування та номер кримінальної справи, в якій призначається експертиза;
- 2) факти справи та обставини, у зв'язку з якими виникла потреба у спеціальних бухгалтерських знаннях, особливості об'єкта дослідження, які можуть мати значення для надання висновку;
- 3) рід або вид експертизи, формулюються питання, що виносяться на розгляд експерта, призначається експерт або визначається судово-експертна установа, працівникам якої доручено провадження експертизи, наводиться перелік матеріалів, які надаються у розпорядження експерта;
- 4) всі відповіді правильні.

5. Правами експерта-економіста є:

- 1) самостійне збирання доказів;
- 2) дослідження наданих слідчим документів;
- 3) відібрання пояснень у посадових осіб згідно матеріалів справи;
- 4) всі відповіді вірні.

6. Сертифікація судового експерта проводиться:

- 1) Міністерством юстиції України;
- 2) Центральна експертно-кваліфікаційна комісія при Мінюсті України;
- 3) Конституційним судом України;
- 4) Прокуратурою;

7. Документ про присвоєння кваліфікації судового експерта для працівників інститутів та інших державних експертних структур дійсний протягом:

- 1) трьох років;
- 2) п'яти років;
- 3) двох років;

4) шести років.

8. Обов'язки експерта-економіста:

- 1) ділитися інформацією із потерпілою особою по даній справі;
- 2) дати об'єктивне і обґрунтований висновок на основі наданих матеріалів;
- 3) проводити ревізії та бути присутнім при інвентаризації.
- 4) встановлення правильності складання акту документальної ревізії.

9. Постанова про призначення слідчим судово-економічної експертизи складається з частин:

- 1) описової, ухвалюючої, заключної;
- 2) ухвалюючої, вступної та результативної;
- 3) описової, ухвалюючої, підсумкової;
- 4) описової, вступної та результативної.

10. В описовій частині постанови слідчого про призначення судово-економічної експертизи вказуються:

- 1) вимоги слідчого про проведення судово-економічної експертизи та вказуються підстави для її проведення;
- 2) конкретне коло конкретних запитань, на які експерт повинен дати повні і точні відповіді;
- 3) права і обов'язки експерта;
- 4) всі відповіді правильні.

11. У вступній частині постанови слідчого про призначення судово-економічної експертизи вказуються:

- 1) вимоги слідчого про проведення судово-економічної експертизи та вказуються підстави для її проведення;
- 2) конкретне коло конкретних запитань, на які експерт повинен дати повні і точні відповіді;
- 3) права і обов'язки експерта;
- 4) всі відповіді правильні.

12. Підставою для призначати слідчим судово-економічної експертизи є:

- 1) наявність у справі даних про окремі порушення законодавства України;
- 2) необхідність отримання зізнання обвинуваченого в здійсненні злочинів під час яких використовувались бухгалтерські документи;
- 3) обґрунтована думка експерта-економіста про неможливість дати висновок згідно з поставленими перед ним запитаннями без попереднього проведення судово-економічної експертизи;
- 4) всі відповіді правильні.

13. Підставою для проведення судово-економічної експертизи є:

- 1) наказ керівника підприємства;
- 2) наказ керівника підрозділу;
- 3) постанова суду або слідчого;
- 4) ухвала вищестоящої організації.

15. Строк проведення експертизи становить не більше:

- 1) 10 календарних днів;
- 2) 30 календарних днів;
- 3) 60 календарних днів;
- 4) 90 календарних днів.

16. Строк проведення експертизи починається:

- 1) з робочого дня, наступного за днем надходження матеріалів до експертної установи;
- 2) в той самий день надходження матеріалів до експертної установи;
- 3) за два дні після надходження матеріалів до експертної установи;
- 4) незалежно від того, коли надійшли матеріали.

17. Слідчий чи суддя при призначенні експертизи надає експерту наступні матеріали:

- 1) повістки про виклики на допит свідків;
- 2) акт та інші матеріали ревізії, що стосуються даної справи;

3) копії матеріалів про проведені обшуки обвинувачуваного і його родичів;

4) дані аналізів про стан здоров'я обвинувачуваного.

18. Які дані вказуються в постанові про призначення експертизи:

1) місце і дата внесення постанови;

2) посада, звання і прізвище особи, назва суду, що вніс постанову;

3) основні питання, що поставлені експертові;

4) всі відповіді правильні.

19. У плані-графіку судово-економічної експертизи в обов'язковому порядку вказуються дані:

1) стаж роботи експерта економіста;

2) фаховий рівень експерта-економіста;

3) сума оплати праці за експертизу;

4) перелік робіт, що підлягають виконанню під час проведення експертизи

20. Які обов'язки покладаються на судового експерта:

1) взяти на виконання доручену йому експертизу;

2) з'являтися за викликом особи або органу, які призначили експертизу, для допиту чи здачі пояснення;

3) заявляти самовідвід за наявності передбачених законом обставин;

4) всі відповіді правильні.

21. Експерт-економіст зобов'язаний заявити про самовідвід у наступних випадках:

1) коли експерт є родичем сторін, які беруть участь у справі;

2) коли проводив ревізію, матеріали якої лягли в основу порушення даної справи;

3) особисто, прямо чи опосередковано зацікавлений у наслідках справи;

4) всі відповіді правильні.

22. Експерт-економіст має наступні права:

1) зберігати матеріали справи поза межами службового приміщення;

2) отримувати будь-яку винагороду за проведення експертизи;

3) досліджувати матеріали, не вказані у постанові про призначення експертизи;

4) подавати скаргу на дії осіб, якщо ці дії порушують права експерта-економіста.

23. Вказати, що входить в коло обов'язків експерта-економіста:

1) самостійне збирання необхідних матеріалів;

2) проведення ревізій;

3) ставити питання відповідачам, підсудним;

4) брати участь в інвентаризації.

24 При плануванні проведення судово-економічної експертизи складаються такі документи:

1) довідка;

2) договір на роботу;

3) трудова угода;

4) план-графік.

25. На кого покладаються обов'язки збору фактичних доказів правопорушень:

1) на бухгалтера підприємства;

2) на адвоката;

3) на слідчого;

4) на експерта-економіста.

26. Основні кваліфікаційні вимоги до судових експертів:

1) володіння іноземною мовою та економічна освіта;

2) віковий ценз: не молодші 35 років наявність сертифіката;

3) економічна освіта на рівні магістра, стаж роботи економістом не менше 5 років;

4) фаховість, освіта і відсутність фактів притягнення до кримінальної відповідальності.

27. Підготовча стадія включає в себе:

1) призначення фахівця-експерта;

- 2) складання завдання на проведення експертизи керівником експертної установи;
- 3) підбір нормативно-правових актів з питань, які мають бути досліджені;
- 4) всі відповіді правильні.

28. Експертно-кваліфікаційна комісія створюється у складі:

- 1) керівника інституту або його заступника;
- 2) керівників структурних підрозділів і найдосвідченіших спеціалістів, які мають стаж не менше 5 років;
- 3) спеціалістів з процесуальних питань судової експертизи;
- 4) всі відповіді правильні.

Рекомендована література:

Основна: [1-7, 8, 10, 14-16]

Додаткова: [1, 6, 7, 9, 17, 20]

Інформаційні ресурси в Інтернеті: [1-3]

Міжнародні видання: [1-4]

Тема 4. Інформаційне забезпечення судово-економічної експертизи

Суть інформації, її види та роль в економічній експертизі. Організація інформаційного забезпечення процесу судово-економічної експертизи. Структура інформаційного забезпечення судово-економічної експертизи. Основні завдання інформаційного забезпечення судово-економічної експертизи. Складові системи інформаційного забезпечення судово-економічної експертизи. професійній інформаційній комунікації, рівній пізнавальності інформації та якісних характеристиках змісту інформаційного забезпечення судово-економічної експертизи

***Ключові слова і терміни:** інформаційне забезпечення експертного дослідження, види інформаційного забезпечення, експертні прецеденти.*

Завдання для самоконтролю.

Ситуація 1.

Вказати основні завдання організації інформаційного забезпечення судово-економічної експертизи. Відповідь оформити у вигляді рисунку.

Розв'язання

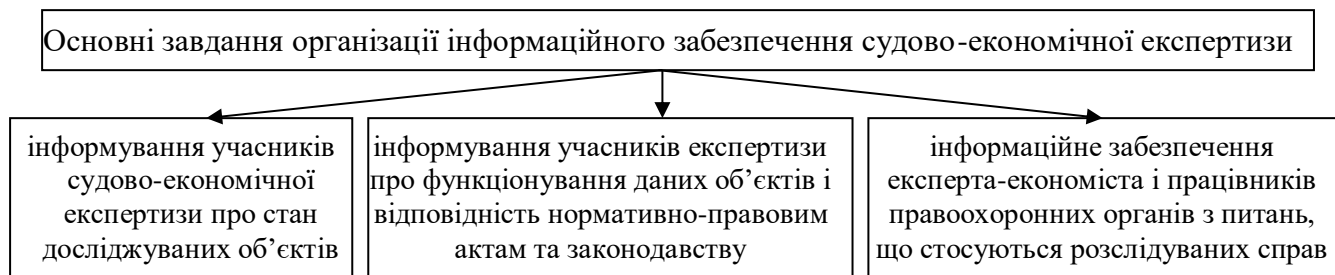

Рис. 1. Основні завдання організації інформаційного забезпечення СЕЕ

Ситуація 2.

Показати класифікацію бухгалтерських документів, які є складовими інформаційного забезпечення судово-економічної експертизи. При цьому використати такі класифікаційні ознаки: за призначенням; за джерелами виникнення (порядком складання); за охопленням операцій; за кількістю позицій; за місцем складання; за якісними ознаками. Відповідь оформити у вигляді таблиці або рисунку.

Тести для самоконтролю.

Дати відповіді на тести.

1. Основними складовими системи інформаційного забезпечення судово-економічної експертизи є:

- 1) законодавчо-нормативне забезпечення;
- 2) фактографічна інформація;

3) первинні документи, облікові реєстри;

4) всі відповіді правильні.

2. Процес використання інформації в судово-економічному дослідженні поділяється на

1) Інформація, що міститься в постанові (ухвалі) про призначення судово-економічної експертизи.

2) Інформація, отримана в ході ревізійних дій

3) Інформація, отримана за результатами аналізу норм законодавчих актів, на які є посилання в досліджуваному акті перевірки, а також інші документи, що регулюють той чи інший вид господарської операції.

4) всі відповіді вірні

3. Аналіз інформації законодавчих актів, на які є посилання в досліджуваному акті перевірки, а також інші документи, що регулюють той чи інший вид господарської операції здійснюється на етапі

1) Дослідження інформації, що міститься в постанові (ухвалі) про призначення судово-економічної експертизи.

2) Дослідження інформації, отриманої в ході ревізійних дій

3) Дослідження інформації, отриманої за результатами аналізу норм законодавчих актів, на які є посилання в досліджуваному акті перевірки, а також інші документи, що регулюють той чи інший вид господарської операції.

4) всі відповіді вірні

4. Інформація про правові наслідки фактів, встановлення яких не входить у компетенцію експерта-економіста отримується на етапі

1) дослідження інформації, що міститься в постанові (ухвалі) про призначення судово-економічної експертизи.

2) дослідження інформації, отриманої в ході ревізійних дій

3) дослідження інформації, отриманої за результатами аналізу норм законодавчих актів, на які є посилання в досліджуваному акті перевірки, а також інші документи, що регулюють той чи інший вид господарської операції.

4) всі відповіді вірні

5. У ході виконання судово-економічної експертизи відбувається процес збирання інформації про об'єкт дослідження шляхом

1) заявлення клопотання;

2) оброблення;

3) синтез;

4) створення нової інформації.

6. В ході експертного дослідження експерт-економіст здійснює такі операції з інформацією:

1) збирання;

2) оброблення;

3) синтез;

4) всі відповіді вірні.

7. Економічна інформація - це

1) інформація, яка використовується при розслідуванні, судовому розгляді кримінальних справ, виконанні покарань і в профілактичній діяльності.

2) інформація про суспільні процеси виробництва, розподілу, обміну та використання матеріальних благ, що відображають через систему натуральних, трудових і вартісних показників планову й фактичну виробничо-господарську діяльність та причинний взаємозв'язок між керуючим і керованим об'єктами.

3) результат пізнання змісту документів про діяльність суб'єктів господарювання в межах предмету експертного дослідження на основі спеціальних знань судового експерта в галузі економіки, з метою обґрунтування висновків судової економічної експертизи

4) вірної відповіді немає

8. Юридична інформація - це

1) інформація, яка використовується при розслідуванні, судовому розгляді кримінальних справ, виконанні покарань і в профілактичній діяльності.

2) інформація про суспільні процеси виробництва, розподілу, обміну та використання матеріальних благ, що відображають через систему натуральних, трудових і вартісних показників планову й фактичну виробничо-господарську діяльність та причинний взаємозв'язок між керуючим і керованим об'єктами.

3) результат пізнання змісту документів про діяльність суб'єктів господарювання в межах предмету експертного дослідження на основі спеціальних знань судового експерта в галузі економіки, з метою обґрунтування висновків судової економічної експертизи

4) вірної відповіді немає

9. Експертна економічна інформація - це

1) інформація, яка використовується при розслідуванні, судовому розгляді кримінальних справ, виконанні покарань і в профілактичній діяльності.

2) інформація про суспільні процеси виробництва, розподілу, обміну та використання матеріальних благ, що відображають через систему натуральних, трудових і вартісних показників планову й фактичну виробничо-господарську діяльність та причинний взаємозв'язок між керуючим і керованим об'єктами.

3) результат пізнання змісту документів про діяльність суб'єктів господарювання в межах предмету експертного дослідження на основі спеціальних знань судового експерта в галузі економіки, з метою обґрунтування висновків судової економічної експертизи

4) вірної відповіді немає

Рекомендована література:

Основна: [1-7, 8, 10, 12-16]

Додаткова: [1, 6, 7, 9, 17]

Інформаційні ресурси в Інтернеті: [1-3]

Міжнародні видання: [1-4]

Тема 5. Методика експертного дослідження документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності

Характеристика документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності як об'єктів судово-економічної експертизи. Класифікація документів за якістю їх інформації. Поняття доброякісних та недоброякісних документів. Поняття фальсифікованих документів. Використання експертом-економістом неофіційних записів в судово-економічній експертизі. Склад документів, які передаються для проведення судово-економічної експертизи. Характерні риси правопорушень та їх відображення в обліковій документації. Послідовність дослідження документів, наданих для судово-економічної експертизи. Роль первинних документів в процесі судово-економічної експертизи. Методичні прийоми та способи документалістики документів на кожному етапі дослідження первинних бухгалтерських та інших документів.

Ключові слова і терміни: класифікація документів, фальсифіковані документи, доброякісні документи, неофіційні записи, прийоми документалістики.

Завдання для самоконтролю.

Ситуація 1.

Вказати та надати характеристику прийомам експертного дослідження окремого документа, взаємопов'язаних документів та документів, що відображають однорідні операції. Відповідь оформити у вигляді рисунку.

Розв'язання

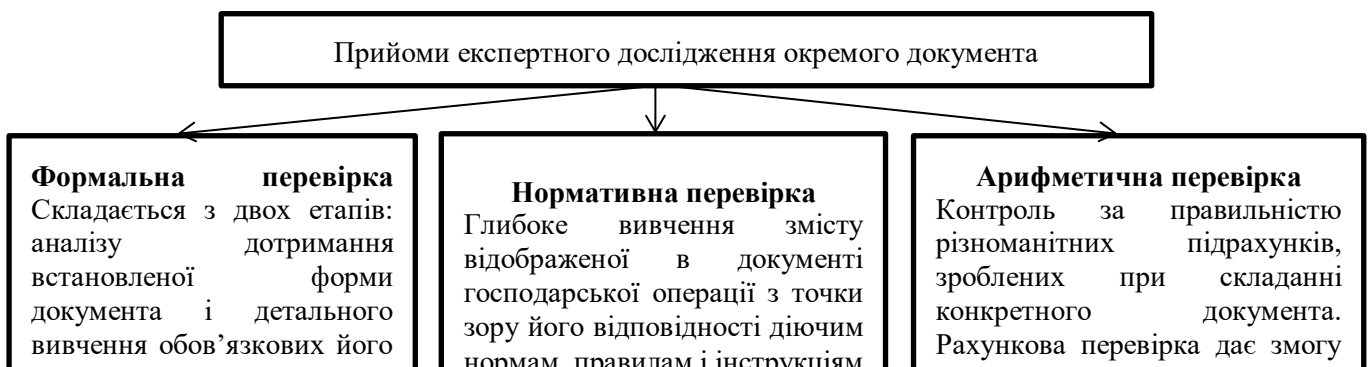

Рис. 1. Прийоми експертного дослідження окремого документа

Рис. 2. Прийоми експертного дослідження взаємопов'язаних документів

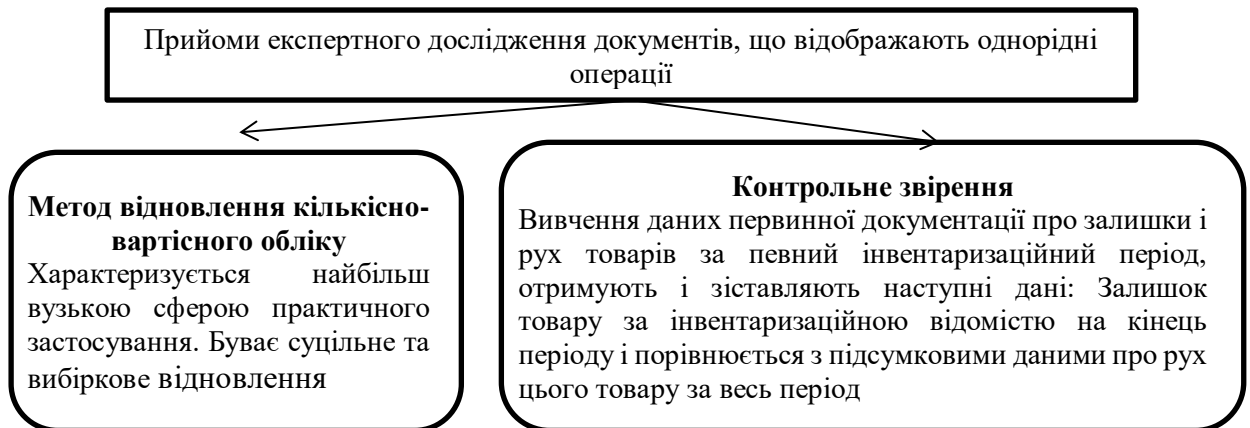

Рис. 3. Прийоми експертного дослідження документів, що відображають однорідні операції

Ситуація 2.

1. Спираючись на законодавчо-нормативне забезпечення, методика, рекомендовані прийоми та інформацію ситуації провести експертне дослідження стосовно кола питань, поставлених на його вирішення.

Інформація до навчальної ситуації

До Подільського районного суду по м. Києву надійшла позовна заява від позивача - Північного вузлу поштового зв'язку Українського державного підприємства поштового зв'язку "Укрпошта" про відшкодування заподіяних збитків з відповідача - Марченко П.С. у зв'язку із залиттям приміщення відділення поштового зв'язку з вище розташованої над відділенням квартири, власником котрої є Марченко П.С. У процесі судового розгляду цивільної справи ухвалою Подільського районного суду була призначена судово-економічна експертиза.

Перелік питань, які має дослідити експертиза

1. Чи підтверджується документально визначений у позовній заяві розмір матеріальної шкоди, завданої відділенню поштового зв'язку Київ-112 у зв'язку з залиттям приміщення?

2. Чи обґрунтована вимога відповідача - Марченко П.С. про зменшення розміру відшкодування?

3. Який розмір збитків завданих поштовому відділенню Київ-112 за наслідками вказаних випадків залиття?

Рекомендовані способи та прийоми дослідження:

- ідентифікація об'єктів обліку, котрі підлягають відшкодуванню;
- перерахунок ремонтних робіт за кошторисами.

Перелік матеріалів справи

1. Позовна заява.
2. Мотивована відмова відповідача про відшкодування заподіяних збитків.
3. Претензія.
4. Акт обстеження причин залиття .
5. Кошторис на виконання ремонтних робіт .
6. Розрахунки сум відшкодувань об'єктів обліку.
7. Акт обстеження квартири.

Додаткова інформація

У січні 200хр. до Подільського районного суду надійшла заява від позивача ДП "Укрпошта" про відшкодування заподіяних збитків з відповідача - власника розташованої над поштовим відділенням квартири - Марченко П.С. У позовній заяві викладено факти: 23.03.200хр. та 25.10.200хр. з квартири № 37 було залито поштове відділення Київ-112. Як наслідок пошкоджено приміщення збереження цінностей, операційної зали пошти (23.03.200хр.) та паперу, калькуляторів, стільця-бенкетки (25.10.200хр.). Претензія до відповідача за залиття від 23.03.200хр. на суму 1040,58 грн була отримана ним у жовтні 200хр., а за залиття від 25.10.200хр. на суму 2338,62 грн. у грудні 200хр. Ремонтні роботи за результатами першого залиття приміщення пошти не робилися. Відповідач у мотивованій заяві категорично відмовляється від відшкодування збитків за результатами першого залиття, пояснюючи, що є потерпілою особою, в зв'язку із залиттям квартири з третього поверху за його відсутності в квартирі в момент залиття. За фактом другого залиття вимагає зменшення розміру відшкодування.

Тести для самоконтролю.

Дати відповіді на тести.

1. Об'єктами експертного дослідження операцій з коштами є:

- 1) дані бухгалтерського обліку і звітності;
- 2) повнота оприбуткування й цільове використання коштів;
- 3) стан збереження грошових коштів;
- 4) первинна документація.

2. Якими нормативними документами регламентується порядок здійснення розрахункових операцій на рахунках у банках та порядок оформлення відповідних банківських документів:

- 1) Інструкцією «Про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті»;
- 2) Закон України «Про банки та банківську діяльність»;
- 3) Інструкція «Про готівкові розрахунки в національній валюті»;
- 4) Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні».

3. Основними завданнями експерта-економіста під час дослідження операцій з матеріальними цінностями є:

- 1) звірка надходження та витрачання матеріалів за даними синтетичного та аналітичного обліку;
- 2) перевірка правильності відображення в обліку та документації обґрунтованості надходження та витрачання цих цінностей, визначення наявності та розміру нестач (лишків) за результатами інвентаризації;
- 3) перевірка відповідності записів у документах, облікових регістрах і звітності за взаємозв'язаними операціями;
- 4) всі відповіді вірні.

4. За допомогою якого методу перевірки можна визначити чи не записані в розрахунково-платіжній відомості підставні особи:

- 1) арифметичної перевірки;
- 2) перевірки достовірності;

3) вибіркової перевірки;

4) суцільної перевірки.

5. Документи які підлягають вилученню при проведенні ревізії основних засобів:

1) договори на постачання, матеріальні звіти;

2) лімітно-забірні картки, авансові звіти;

3) інвентарні картки, відомість нарахування амортизації.

4. Документи які підлягають вилученню при проведенні ревізії операцій, пов'язаних з розрахунками з підзвітними особами:

1) авансові звіти;

2) звіт про виконання ремонтів;

3) матеріальний звіт;

4) звіт про використання підзвітних коштів на відрядження та на господарські потреби.

7. Документи, які підлягають до вилучення при проведенні ревізії касових операцій:

1) порівняльна відомість результатів інвентаризації;

2) касова книга;

3) накладні складського обліку;

4) всі відповіді вірні.

8. Документи які підлягають вилученню при проведенні ревізії операцій, пов'язаних з основними засобами:

1) договори на постачання, матеріальні звіти;

2) лімітно-забірні картки, авансові звіти;

3) інвентарні картки, відомість нарахування амортизації;

4) вірної відповіді немає.

Рекомендована література:

Основна: [1-7, 12-16]

Додаткова: [1, 6, 7, 11, 13, 16, 19]

Інформаційні ресурси в Інтернеті: [1-3].

Міжнародні видання: [1-4]

Тема 6. Методика судово-економічної експертизи окремих об'єктів бухгалтерського і податкового обліку

Об'єкти, інформаційне забезпечення, методичні прийоми та методика експертного дослідження операцій з активами суб'єкта господарювання. Об'єкти, інформаційне забезпечення, методичні прийоми та методика експертного дослідження операцій з капіталом та зобов'язаннями суб'єкта господарювання. Об'єкти, інформаційне забезпечення, методичні прийоми та методика експертного дослідження витрат за видами господарської діяльності. Об'єкти, інформаційне забезпечення, методичні прийоми та методика експертного дослідження доходів та фінансових результатів діяльності суб'єктів господарювання. Методика проведення судово-економічної експертизи правопорушень, пов'язаних з ухиляннями від сплати податків.

Ключові слова і терміни: *активи, капітал, зобов'язання, витрати, фінансові результати, доходи, податки.*

Завдання для самоконтролю.

Ситуація 1.

Завдання до навчальної ситуації

1. Визначте коло осіб, на яких покладено обов'язок забезпечити дотримання законодавчо-нормативних актів щодо виконання спеціальних процедур оформлення факту крадіжки.

2. Чи дотримувалися посадові особи встановленого порядку документального оформлення факту викрадення активів?

3. Дайте висновок щодо відповідності відображення в бухгалтерському обліку викрадених об'єктів вимогам чинних нормативних актів з бухгалтерського обліку, податків і звітності.

4. Визначити розмір збитків, заподіяних видавництву, що підлягають відшкодуванню.

Інформація до навчальної ситуації

Обставини справи

В акті ревізії фінансово-господарської діяльності ТОВ "Видавництво "К" встановлено, що за рахунок бюджетних коштів видавництвом було придбано згідно рахунку С4-А001098 від 7.03.20хр. та накладної КРК-0001098 від 12.03.20х р., у ТОВ "Альфа-МР" комп'ютерне обладнання на загальну суму 33675 грн. (без ПДВ). Дане обладнання було повністю і своєчасно оприбутковано в бухгалтерському обліку та згідно акту від 12.03.20х р. № 10 введено в експлуатацію. З усіма матеріально-відповідальними особами, яким передані під звіт об'єкти основних засобів, укладені договори про повну матеріальну відповідальність. Під час ревізії виявлені такі факти: 20 вересня 20хр. частина комп'ютерного обладнання з видавництва була викрадена, матеріали по факту крадіжки було передано до правоохоронних органів, на момент проведення ревізії (травень наступного року) справу не закрито, звіт правоохоронних органів видавництву не надано. Згідно з наказом по видавництву від 20.09.20хр. № 18, у зв'язку з крадіжкою було проведено інвентаризацію основних засобів. В акті інвентаризації від 20.09.20хр. зазначено найменування викраденого обладнання на загальну вартість 13654,0 грн (дод. 8). Викрадені об'єкти з моменту їх викрадення до проведення інвентаризації обліковувались в підзвіті у матеріально відповідальних осіб. За наслідками інвентаризації, рішенням інвентаризаційної комісії, погодженого з керівництвом видавництва, викрадені активи списані до рішення правоохоронних органів на позабалансовий рахунок 072 "Невідшкодовані нестачі і втрати від псування цінностей".

Рекомендовані прийоми дослідження:

- ідентифікація викрадених об'єктів;
- побудова логіко-структурної моделі надходження та руху придбаних об'єктів на підприємстві.

Ситуація 2.

Завдання до навчальної ситуації

1. Чи дотримуються посадові особи підприємства встановленого порядку здійснення капітального будівництва господарським способом?
2. Визначити коло осіб, на яких покладено обов'язок забезпечити дотримання порядку здійснення капітального будівництва та його обліку.
3. Чи відповідає діючий порядок списання та документального оформлення будівельних матеріалів на будівництво вимогам нормативно-правових актів з бухгалтерського обліку і звітності?
4. Чи підтверджується документально зазначена в акті ревізії вартість будівельних матеріалів - 1810,62 тис. грн., яка списана на будівництво?
5. Які порушення вимог нормативних актів, що регламентують ведення бухгалтерського обліку і контролю могли сприяти необґрунтованому списанню матеріалів?

Дайте пропозиції щодо порядку відображення в обліку витрат будівельних матеріалів та документального їх оформлення на капітальне будівництво, що здійснюється господарським способом.

Інформація до навчальної ситуації

Обставини справи

В акті документальної ревізії підприємства "Ардо" зазначено, що будівництво складу ведеться відділом капітального будівництва (ВКБ) підприємства "Ардо". господарським способом. Об'єкт "Склад" знаходиться на території підприємства. В титульній список ВКБ на 200хр. об'єкт "Склад" не внесено. Крім того відсутній дозвіл органів нагляду на здійснення будівництва. Будівництво ведеться без складеного та затвердженого кошторису, етапи виконаних робіт не оформлюються актами приймання виконання робіт. Вартість будівельних матеріалів списується зі складу на основі довідок, які складені у довільній формі, безпосередньо на витрати виробництва. Загальна сума списаних будівельних матеріалів зі складу на будівництво 1810.62 тис. грн.

Керівником підприємства Павловським О.П. наданий акт від 30.12.200х р., який підтверджує ступінь готовності об'єкту що будується. Акт підписаний керівником підприємства "Ардо".

Павловським О.П., головним інженером Хрустальовим Ф.Ф., головним інженером ВКБ Почепом В.І., інженером технагляду Боровським А.В.

Тести для самоконтролю.

Дати відповіді на тести.

1. Об'єктами експертного дослідження операцій з коштами є:

- 1) дані бухгалтерського обліку і звітності;
- 2) повнота оприбуткування й цільове використання коштів;
- 3) стан збереження грошових коштів;
- 4) первинна документація.

2. Якими нормативними документами регламентується порядок здійснення розрахункових операцій на рахунках у банках та порядок оформлення відповідних банківських документів:

- 1) Інструкцією «Про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті»;
- 2) Закон України «Про банки та банківську діяльність»;
- 3) Інструкція «Про готівкові розрахунки в національній валюті»;
- 4) Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні».

3. Основними завданнями експерта-економіста під час дослідження операцій з матеріальними цінностями є:

- 1) звірка надходження та витрачання матеріалів за даними синтетичного та аналітичного обліку;
- 2) перевірка правильності відображення в обліку та документації обґрунтованості надходження та витрачання цих цінностей, визначення наявності та розміру нестач (лишків) за результатами інвентаризації;
- 3) перевірка відповідності записів у документах, облікових регістрах і звітності за взаємозв'язаними операціями;
- 4) всі відповіді вірні.

4. За допомогою якого методу перевірки можна визначити чи не записані в розрахунково-платіжній відомості підставні особи:

- 1) арифметичної перевірки;
- 2) перевірки достовірності;
- 3) вибіркової перевірки;
- 4) суцільної перевірки.

5. Документи які підлягають вилученню при проведенні ревізії основних засобів:

- 1) договори на постачання, матеріальні звіти;
- 2) лімітно-забірні картки, авансові звіти;
- 3) інвентарні картки, відомість нарахування амортизації.

4. Документи які підлягають вилученню при проведенні ревізії операцій, пов'язаних з розрахунками з підзвітними особами:

- 1) авансові звіти;
- 2) звіт про виконання ремонтів;
- 3) матеріальний звіт;
- 4) звіт про використання підзвітних коштів на відрядження та на господарські потреби.

7. Документи, які підлягають до вилучення при проведенні ревізії касових операцій:

- 1) порівняльна відомість результатів інвентаризації;
- 2) касова книга;
- 3) накладні складського обліку;
- 4) всі відповіді вірні.

8. Документи які підлягають вилученню при проведенні ревізії операцій, пов'язаних з основними засобами:

- 1) договори на постачання, матеріальні звіти;
- 2) лімітно-забірні картки, авансові звіти;
- 3) інвентарні картки, відомість нарахування амортизації;

4) вірної відповіді немає.

Рекомендована література:

Основна: [1-7, 12-16]

Додаткова: [1, 6, 7, 11, 13, 16-20]

Інформаційні ресурси в Інтернеті: [1-3]

Міжнародні видання: [1-4]

Тема 7. Судово-економічна експертиза у виявленні фіктивного банкрутства

Поняття «банкрутство» та «неплатоспроможність». Виявлення ознак фіктивного банкрутства підприємств як один з напрямків дослідження судово-економічної експертизи. Експертне дослідження типових способів зловживань з боку боржників та кредиторів. Роль методологічно обґрунтованого висновку судового експерта щодо фіктивного банкрутства в прийнятті мотивованого рішення в кримінальній чи арбітражній справі. Методика проведення судово-економічних експертиз з питань банкрутства, фіктивного банкрутства та доведення до банкрутства підприємств.

Ключові слова і терміни: банкрутство, неплатоспроможність, фіктивне банкрутство, зловживання, висновок експерта.

Завдання для самоконтролю.

Ситуація 1.

З переліку питань визначити ті, які вирішуються судовою фінансово-економічною експертизою.

Орієнтовний перелік питань

– визначення документальної обґрунтованості, аналізу показників фінансового стану (платоспроможності, фінансової стійкості, прибутковості тощо);

– визначення документальної обґрунтованості аналізу і структури майна та джерел його придбання;

– визначення документальної обґрунтованості відображення фінансово-господарських операцій щодо нарахування та сплати банками податків та їх відповідність даним обліку та звітності, чинному законодавству;

– установлення кола осіб, на яких покладено обов'язок забезпечення дотримання вимог нормативно-правових актів з банківського обліку і контролю

– визначення документальної обґрунтованості стану та інтенсивності використання оборотних активів та джерел їх формування;

– визначення документальної обґрунтованості та аналізу джерел власних коштів та результатів фінансово-господарської діяльності;

– чи підтверджується документально нестача основних засобів (зазначаються назва організації, кількісні та вартісні показники)?

– чи підтверджується розмір безпідставно виплаченої та списаної по касі (зазначається назва підприємства) заробітної плати з урахуванням даних, наданих органом (особою), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), та висновків почеркознавчої експертизи про те, що підписи в платіжних документах про одержання заробітної плати (номер відомості, період) учинені не особами, які в них зазначені?

– установлення документальної обґрунтованості та аналізу загальногосподарських і спеціальних фондів;

– визначення документальної обґрунтованості та аналізу реальності розрахунків з дебіторами і кредиторами;

– визначення документальної обґрунтованості та аналізу економічної доцільності отримання і використання кредитів і позик;

– визначення документальної обґрунтованості та аналізу витрат і цін як чинників фінансової стабільності, беззбитковості;

– чи обґрунтовано відшкодовано (зазначається кому і за який період) витрати на відрядження (в якій сумі)?

–чи підтверджуються документально висновки перевірки (ззначаються реквізити акта перевірки) у частині, що стосується завищення обсягу і вартості виконаних робіт з урахуванням висновків інших видів експертиз?

–чи підтверджується документально необґрунтоване списання будівельних матеріалів, нарахування та виплата заробітної плати на завищений обсяг і вартість виконаних робіт (з урахуванням висновків інших видів експертиз)?

–визначення документальної обґрунтованості оформлення банківських операцій з відкриття рахунків, руху грошових коштів на рахунках;

–визначення документальної обґрунтованості оформлення та відображення в обліку операцій з видачі, використання та погашення кредитів;

–визначення документальної обґрунтованості оформлення та відображення в обліку банків їх фінансово-господарської діяльності;

–визначення відповідності чинному законодавству відображення фінансово-господарських операцій банків вимогам нормативних актів з ведення обліку і подання звітності;

ІНДИВІДУАЛЬНО-КОНСУЛЬТАЦІЙНА РОБОТА ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Виконання індивідуальної роботи здобувачами вищої освіти передбачає підготовку реферату за обраною темою та його презентації на практичному занятті, або підготовку тез для участі в науково-практичних конференціях. Для цього здобувач вищої освіти обирає тему наукової роботи з переліку завдань для індивідуальної роботи. До встановленого викладачем терміну здобувач вищої освіти виконує роботу, при потребі отримує консультації. Виконана індивідуальна робота оцінюється та зараховується викладачем після її презентації на практичному занятті з використанням слайдів або після підтвердження участі в конференції.

Завдання для індивідуальної роботи

Теми рефератів та тез доповідей для участі у конференціях.

1. Роль судово-економічної експертизи у виявленні правопорушень у фінансово-господарській сфері.

2. Система органів контролю фінансово-господарської діяльності в Україні.

3. Історія розвитку експертної діяльності в Україні.

4. Вимоги до судових експертів, їх права, обов'язки та відповідальність.

5. Використання бухгалтерських документів і матеріалів інвентаризації при виявленні та розслідуванні корисливих злочинів в економіці.

6. Використання прийомів дослідження документальних даних в процесі судово-економічної експертизи.

7. Форми використання спеціальних бухгалтерських знань при розслідуванні господарських правопорушень.

8. Економічна експертиза організаційно-правових основ підприємницької діяльності.

9. Методика проведення експертного дослідження операцій з необоротними активами.

10. Експертиза господарських операцій, пов'язаних з використанням основних засобів.

11. Методика проведення судово-експертного дослідження матеріалів інвентаризації товарно-матеріальних цінностей.

12. Методика проведення судово-експертного дослідження операцій з грошовими коштами в касі та на рахунках у банку.

13. Використання облікових документів при виявленні та розслідуванні економічних злочинів.

14. Методика проведення судово-експертного дослідження операцій з нарахування та виплати заробітної плати.

15. Експертне дослідження валютних операцій.

16. Експертне дослідження кредитних операцій.

17. Судово-експертне дослідження операцій з формування доходів і визначення фінансових результатів.

18. Експертне дослідження виробництва, витрат на виробництво та управління.

19. Експертне дослідження формування податкової та фінансової звітності.
20. Висновок експерта-економіста в системі доказів під час розслідування економічних злочинів.
21. Експертне дослідження розрахунків з підзвітними особами.
22. Експертиза організаційно-правових основ підприємницької діяльності.
23. Особливості додаткової та повторної судово-економічної експертизи.
24. Характеристика стадії узагальнення, оцінки і реалізації результатів проведення судово-економічної експертизи.
25. Теоретичні та нормативно-правові засади судових експертиз та судово-експертної діяльності в Україні
26. Порядок та суб'єкти призначення судово-економічної експертизи.
27. Суть інформації, її види та роль в судово-економічній експертизі.
28. Об'єкти, інформаційне забезпечення, методичні прийоми та методика експертного дослідження операцій з активами суб'єкта господарювання.
29. Об'єкти, інформаційне забезпечення, методичні прийоми та методика експертного дослідження операцій з капіталом та зобов'язаннями суб'єкта господарювання.
30. Об'єкти, інформаційне забезпечення, методичні прийоми та методика експертного дослідження витрат за видами господарської діяльності.
31. Методика судово-економічної експертизи фінансово-кредитних операцій
32. Методика узагальнення результатів судово-економічної експертизи
33. Нормативно-правове регулювання судово-експертної діяльності в Україні та напрями його удосконалення.
34. Методологія судово-економічної експертизи
35. Процес судово-економічної експертизи

Вимоги до оформлення рефератів

Загальні вимоги

Обсяг основної частини реферату повинен становити 10-15 сторінок. Оформлення реферату має відповідати загальним вимогам до наукових робіт згідно з державним стандартом ДСТУ 3008-95 «Документація. Звіти у сфері науки та техніки. Структура і правила оформлення».

Набір тексту реферату здійснюється на комп'ютері через 1,5 міжрядкових інтервали (29-30 рядків на сторінці), друк – на принтері з одного боку аркуша білого паперу формату А4 (210x297 мм); шрифт текстового редактора – Word Times New Roman чорного кольору. Висота шрифту – 14 мм. Поля: зліва – не менше 20 мм, справа – не менше 10 мм, зверху і знизу – не менше 20 мм. Шрифт друку повинен бути чітким, щільність тексту – однаковою.

Кожну структурну частину реферату починають з нової сторінки. Заголовки структурних частин: «ЗМІСТ», «ВСТУП», «РОЗДІЛ», «ВИСНОВКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ» друкують великими літерами по центру сторінки (без крапки).

Нумерація

Сторінки реферату нумеруються арабськими цифрами (без знака №) у правому верхньому куті аркуша.

Першою сторінкою є титульна, яка включається до нумерації, але не нумерується. На титульному аркуші зазначають повну назву навчального закладу та його відомчу підпорядкованість, інститут, кафедру, на якій виконана робота, назву роботи, дані про здобувача вищої освіти, наукового керівника, місто та рік написання реферату. Скорочення в назвах навчального закладу та теми реферату не допускаються.

На сторінці зі змістом зазначається номер початкової сторінки кожної складової реферату. Зміст, вступ, висновки, список використаних джерел не нумерують.

Текст реферату можна поділяють на розділи, підрозділи (можливо пункти). Кожний розділ починають з нової сторінки.

Номер розділу ставлять після слова «РОЗДІЛ», без крапки, а потім з нового рядка великими буквами друкують заголовок розділу.

Підрозділи нумерують у межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу, між якими ставлять крапку. Наприкінці номера підрозділу ставиться крапка. Наприклад: «2.3.» (третій підрозділ другого розділу), за якою у тому ж рядку зазначають заголовок підрозділу. Заголовки підрозділів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу. Наприкінці заголовка крапки не ставлять.

Ілюстрації, таблиці і формули

Фактичні та статистичні дані наводяться в однакових одиницях виміру: абсолютних (грн, дол. США, т, м, шт.) або відносних (%).

До допоміжних матеріалів відносять: ілюстрації (схеми, графіки, креслення тощо), формули, таблиці. Ілюстрації позначають словом «Рис.» і нумерують послідовно в межах розділу. Номер ілюстрації складається з номера розділу та порядкового номера ілюстрації через крапку. Номер, назва ілюстрації та пояснювальні підписи розміщують послідовно під ілюстрацією по центру. Наприклад, другий рисунок першого розділу: Рис. 1.2. (назва). Ілюстрації слід наводити безпосередньо після тексту, де вони згадані вперше, або на наступній сторінці. Ілюстрації, розміщені на окремих сторінках роботи, включають до загальної нумерації сторінок. За потреби, ілюстрації доповнюють або поясненнями, або коментарем.

Цифрові матеріали наводяться у вигляді таблиць. Таблицю розміщують після першого згадування про неї в тексті або на наступній сторінці. На всі таблиці мають бути посилання в тексті, при цьому слово «таблиця» пишуть скорочено, наприклад: «... у табл. 2.1». У повторних посиланнях на таблиці та ілюстрації скорочено пишуть слово «дивись». Наприклад: «див. табл. 3.2». Кожна таблиця відокремлюється від тексту одним вільним рядком. Таблиці нумерують у межах розділу. У правому верхньому куті сторінки пишуть слово «Таблиця _._» (номер розділу, номер таблиці в розділі). Кожна таблиця повинна мати назву, яку розміщують над нею по центру (симетрично до тексту). У разі перенесення таблиці на іншу сторінку над подальшими частинами пишуть «Продовження табл. _._».

У таблиці слід обов'язково зазначати одиницю виміру (відповідно до стандартів); числові величини повинні мати однакову кількість десяткових знаків.

Заголовки граф слід починати з великих літер, підзаголовки – з малих (якщо вони складають одне речення із заголовком) і з великих (якщо вони самостійні). Висота рядків – не менше 8 мм. Бажано, щоб заголовок кожної таблиці був коротким. Слід уникати повторів тематичного заголовка у заголовках граф, чітко зазначати одиниці виміру показників. Лаконічності потребують назви боковика. Слова, що повторюються, слід виносити до узагальнюючих заголовків, об'єднуювальних рубрик. При значній кількості граф таблицю можна поділити на частини і розмістити одну частину під іншою в межах однієї сторінки. Якщо рядки або графи таблиці виходять за формат сторінки, то в першому випадку в кожній частині таблиці повторюють її шапку, а в другому – боковик.

Якщо текст, який повторюється у графі таблиці, складається з одного слова, його можна замінити лапками; якщо з двох або більше слів, то при першому повторенні його замінюють словами «Те саме», а далі лапками. Якщо цифрові або інші дані в якому-небудь рядку таблиці не наводяться, то в ньому ставиться прочерк (-).

Формули нумерують у межах розділу. Номер формули складається з номера розділу та порядкового номера формули в розділі, відокремлених крапкою. Номери формул пишуть біля правого поля сторінки на рівні відповідної формули у круглих дужках, наприклад: (2.1) (перша формула другого розділу). Посилання на формули зазначають порядковим номером формули в дужках, наприклад: «... у формулі (2.1)». Пояснення значень символів і числових коефіцієнтів формули наводять під нею в тій послідовності, в якій вони подані у формулі. Значення кожного символу і числового коефіцієнта записують з нового рядка. Перший рядок пояснення починають зі слова «де» без двокрапки. Якщо формула не вміщується в один рядок, її слід перенести після знаків: (=), (+), (-), (x), (:).

Загальні правила цитування та посилання на використані джерела

Загальні вимоги до цитування такі:

- текст цитати починається та закінчується лапками і наводиться в граматичній формі, в якій він поданий в джерелі, із збереженням особливостей авторського написання. Наукові терміни,

запропоновані іншими авторами, не виділяються лапками, за винятком тих, що викликали загальну полеміку. У цих випадках використовується вираз «так званий»;

- цитування має бути повним, без довільного скорочення авторського тексту і без перекручень думок автора. Пропуск слів, речень, абзаців при цитуванні авторського тексту позначається трьома крапками, які можуть ставитися на початку, всередині та в кінці цитати;

- кожна цитата обов'язково супроводжується посиланням на джерело;

- при непрямому цитуванні (переказ, виклад думок інших авторів своїми словами) слід бути максимально точним щодо думок автора, коректним в оцінюванні його результатів і робити відповідні посилання на джерела;

- цитування повинно бути оптимальним, враховуючи, що надмірне цитування створює враження копійчистості, а недостатнє – знижує наукову цінність викладеного матеріалу.

Рекомендується робити посилання на останні видання авторів, публікації, з яких запозичені матеріали або окремі результати. На більш ранні видання можна посилатися у тих випадках, коли праці, в яких міститься необхідний матеріал, не перевидавалися.

Наприкінці реферату наводиться список використаних джерел до 10 найменувань. До списку літератури включаються всі публікації вітчизняних і зарубіжних авторів, на які є посилання в роботі. Всі джерела вказуються тією мовою, якою вони видані. Література іноземними мовами наводиться в кінці списку.

При складанні списку використаних джерел необхідно дотримуватися Державного стандарту – ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання» з поправками (код УКНД 01.140.40)

Основними елементами бібліографічного опису є інформація про: автора; назву твору; вид видання (за потреби – про перевидання чи переклад); місце видання, видавництво; рік видання та обсяг публікації. Список розміщують в алфавітному порядку за прізвищами авторів або першої літери назв творів. Можна також розміщувати джерела у списку за порядком посилань на них у тексті.

Авторів, які мають однакові прізвища, наводять за алфавітним порядком їхніх ініціалів, а праці одного автора – за першими буквами назв його праць. Література, яка видана різними мовами, розміщується у такий спосіб: спочатку тексти, написані кирилицею, а потім – латиницею.

Якщо у рефераті використано праці, які розповсюджені на правах рукопису (кандидатські, докторські дисертації, автореферати дисертацій), то при бібліографічному описі використовують інформацію, подану на титульному аркуші.

Посилання в тексті на джерела наводять у квадратних дужках із зазначенням джерела та сторінки (крім газетних статей і випадків, коли посилаються на джерело в цілому). Перша цифра у квадратних дужках відповідає номеру джерела у списку використаних джерел, друга цифра – номеру сторінки (наприклад, [32, с. 85]).

Тести для самоконтролю.

Дати відповіді на тести.

1. Банкрутство – це

1) визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність та задовольнити визнані судом вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури;

2) неспроможність суб'єкта підприємницької діяльності виконати після настання встановленого строку їхньої сплати грошові зобов'язання перед кредиторами

3) завідомо неправдива офіційна заява громадянина – засновника або власника суб'єкта господарської діяльності, а також службової особи суб'єкта господарської діяльності та громадянина – суб'єкта підприємницької діяльності про фінансову неспроможність виконати вимоги з боку кредиторів і зобов'язання перед бюджетом;

4) всі відповіді вірні

2. Неплатоспроможність - це

1) визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність та задовольнити визнані судом вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури;

2) неспроможність суб'єкта підприємницької діяльності виконати після настання встановленого строку їхньої сплати грошові зобов'язання перед кредиторами

3) завідомо неправдива офіційна заява громадянина – засновника або власника суб'єкта господарської діяльності, а також службової особи суб'єкта господарської діяльності та громадянина – суб'єкта підприємницької діяльності про фінансову неспроможність виконати вимоги з боку кредиторів і зобов'язання перед бюджетом;

4) всі відповіді вірні

3. Приховуване банкрутство – це

1) визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність та задовольнити визнані судом вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури;

2) неспроможність суб'єкта підприємницької діяльності виконати після настання встановленого строку їхньої сплати грошові зобов'язання перед кредиторами

3) завідомо неправдива офіційна заява громадянина – засновника або власника суб'єкта господарської діяльності, а також службової особи суб'єкта господарської діяльності та громадянина – суб'єкта підприємницької діяльності про фінансову неспроможність виконати вимоги з боку кредиторів і зобов'язання перед бюджетом;

4) всі відповіді вірні

4. У процесі виявлення ознак фіктивного банкрутства експерту-економісту необхідно дослідити такі показники

1) коефіцієнт покриття;

2) рентабельність продукції;

3) забезпечення зобов'язань боржника всіма його активами

4) всі відповіді вірні

5. Найбільш типовими способами зловживань з боку кредиторів є такі:

1) ухилення від сплати податків через банкрутство

2) виведення активів підприємства-боржника або незаконне їхнє заміщення

3) використання банкрутства як інструмента в корпоративній конкуренції

4) всі відповіді вірні

6. Найбільш типовими способами зловживань з боку боржників є такі:

1) ухилення від сплати податків через банкрутство

2) штучне збільшення заборгованості та ініціювання процесів банкрутства з метою придбання в подальшому майна

3) використання банкрутства як інструмента в корпоративній конкуренції

4) всі відповіді вірні

Рекомендована література:

Основна: [1-7, 12-16]

Додаткова: [1, 6, 7, 11, 13, 16-20]

Інформаційні ресурси в Інтернеті: [1-3]

Міжнародні видання: [1-4]

Тема 8. Основи судової фінансово-кредитної експертизи

Завдання судово-економічної експертизи фінансово-кредитних операцій. Об'єкти, інформаційне забезпечення, методичні прийоми експертного дослідження фінансово-кредитних операцій. Методика експертного дослідження операцій з: надання кредитів, з повноти та нарахування і сплати відсотків за користування кредитами; отримання кредитних коштів за кредитною угодою; вартісної оцінки майна, наданого в заставу за кредитною угодою; необґрунтованої видачі, неповернення кредиту за угодою; нецільового використання кредитних коштів; погашення кредиту; нарахування банком процентів за кредитним договором.

Ключові слова і терміни: банківські послуги, злочин, фінансові ресурси, позичальник, клієнт, банківські операції, кредитор, кредитний договір, відсотки за кредит, кредитна заборгованість.

Завдання для самоконтролю.

Ситуація 1.

Завдання до навчальної ситуації

З районного суду надійшла ухвала про призначення судово-економічної експертизи по цивільній справі за позовом банку «А» до позичальника «Б» про стягнення заборгованості за кредитним договором. На вирішення експертизи поставлені питання:

1. Чи відповідає визначений у розрахунку ануїтетних платежів розмір щомісячного внеску базовим умовам договору?

2. Чи відповідає сукупної вартості кредиту обрахована і вказана Банком «А» в Кредитному договорі загальна вартість кредиту базовим умовам кредитування, викладених банком у Кредитному договорі та у графіку платежів?

3. Чи відповідає розмір щомісячного платежу, визначеного Банком «А» в договорі у розмірі 590,00 дол. США, відсотковій ставці, яка була визначена в договорі у розмірі 14,5%

4. Чи відповідає застосована Банком «А» у договорі методика обчислення ануїтету вказаній банком у цьому договорі методиці обчислення ануїтетних платежів, методикам, прийнятим у комерційній практиці, та до якої саме схеми чи методики обчислення ануїтетних платежів належить застосована банком методика?

Розв'язання

Як слідує із наданих на дослідження документів між Акціонерним комерційним інноваційним банком «А» (далі за текстом Банк «А») та громадянкою України, надалі – Позичальник «Б», значиться укладеним договір про надання споживчого кредиту від 17.09.2008р. №111000 (надалі – кредитний договір або договір).

Предметом кредитного договору, відповідно до п.1.2 договору, є надання Банком у строк до 17.09.2015р. споживчого кредиту у розмірі 30 780,79 дол. США, що еквівалентно 149 320,69 грн. за курсом НБ України на день укладання договору. Цільове призначення кредиту – для придбання автомобіля. Схема погашення кредиту – ануїтетна. Процентна ставка за користування кредитом складає 14,50 % річних. Розмір ануїтетного платежу визначений у розмірі 590,00 дол. США. День сплати ануїтетного платежу – 17 числа кожного місяця протягом строку кредитування.

Слід зазначити, що методика або порядок обчислення ануїтету договором про надання споживчого кредиту від 17.09.2008р. №111000 не визначені. Клопотання експерта про надання додаткових документів не задоволено.

За умовами договору про надання споживчого кредиту від 17.09.2008р. №111000, 84міс.– період кредитування з 17.09.2008р. по 17.09.2015р.; 14,5 - відсоткова ставка за кредитом.

Розраховуємо: $((14,5/100/12 * (1+14,5/100/12)^{84})/((1+14,5/100/12)^{84} - 1) = 0,0190173042$.

Таким чином, отримаємо розмір ануїтетного коефіцієнту, який дорівнює 0,0190173042:

Отже, щомісячний ануїтетний платіж позичальника за договором про надання споживчого кредиту від 17.09.2008р. №111000 орієнтовно складає 585,37 дол. США (ануїтетний коефіцієнт * суму кредиту = 0,0190173042 * 30780,79 дол. США = 585,37 дол. США).

Банком розраховано ануїтетний платеж у розмірі 590,00 дол. США

Причина розбіжностей між даними Банку та проведеного дослідження щодо розміру ануїтетного платежу полягає у відсутності існування єдиної методики визначення ануїтетного платежу, затвердженої Національним банком України.

Так як детальний розрахунок ануїтетного платежу у розмірі 590,00 дол. США за договором про надання споживчого кредиту від 17.09.2008р. №111000 на дослідження не наданий, то визначити, яким чином Банком визначено ануїтетний платіж у розмірі 590,00 дол. США, не видається за можливе.

Сукупна вартість кредиту – сума прямих і непрямих витрат на запозичення, яку позичальник сплачує при отриманні кредиту і користуванні ним. Прямі витрати на запозичення включають процентні витрати та банківські комісії відповідно до кредитного договору, які позичальник оплачує безпосередньо кредиторіві (банку, кредитній спілці), а непрямі – окремими платежами

надходять третім особам при отриманні й обслуговуванні кредиту (Пенсійному фонду України, страховим компаніям, державним реєстраторам, податковим органам, нотаріусам, ріелтерам, експертам-оцінювачам, тощо).

Сукупна вартість кредиту в даному прикладі визначаються за формулою:

Сукупна вартість кредиту = Термін в місяцях * Щомісячний платіж по кредиту

Слід зазначити, що переплата залежить від обраного методу погашення кредиту – стандартного або ануїтетного, які відрізняються специфікою розрахунку суми щомісячного платежу при обслуговуванні кредиту та сумою його здорожчання та розмір переплати.

Переплата за позикою = Загальна сума платежів по кредиту – Сума кредиту

Таким чином, за результатами проведеного дослідження, за умовами договору про надання споживчого кредиту від 17.09.2008р. №111000, повна вартість кредиту позичальника становить 49 171,08 дол. США (585,37 дол. США * 84міс), переплата за позикою становить 18 390,29 дол. США (49 171,08 дол. США – 30 780,79 дол. США).

За результатами проведеного дослідження, загальна вартість кредиту з урахуванням базових умов кредитування, викладених Банком «А» у договорі про надання споживчого кредиту від 17.09.2008р. №111000, складає 49 171,08 дол. США.

Сукупна вартість кредиту обрахована і вказана Банком в Кредитному договорі та у графіку платежів не відповідає умовам кредитування, викладених банком у Кредитному договорі. Причина розбіжностей вказана вище.

Для розрахунку відсоткової ставки при щомісячному платежу, визначеного банком в договорі у розмірі 590,00 дол. США, використовуємо формулу

$$\text{СТАВКА} = (12 * 7; -590; 30789, 79) * 12 = 14,76 \% .$$

Таким чином, за результатами дослідження, при щомісячному платежу у розмірі 590,00 дол. США, відсоткова ставка орієнтовно становить 14,76 %.

Слід зазначити, що методика або порядок обчислення ануїтету договором про надання споживчого кредиту від 17.09.2008р. №111000 не визначені. Так як детальний розрахунок ануїтетного платежу у розмірі 590,00 дол. США за договором про надання споживчого кредиту від 17.09.2008р. №111000 на дослідження не наданий, то визначити, яким чином банком визначено ануїтетний платіж у розмірі 590,00 дол. США, не видається за можливе.

Так як методика або порядок визначення ануїтету за кредитним договором нормативними актами Національного банку України не встановлена, то визначити до якої саме схеми чи методики обчислення ануїтетних платежів належить застосована банком методика, не видається за можливе.

Ситуація 2.

Зміст навчальної ситуації

Обставини справи

Дослідне господарство «Прогрес» за два останні звітні роки придбало сільськогосподарських машин вітчизняного виробництва на суму 750000 грн.

Господарство скористалося правом державної підтримки і з бюджету було відшкодовано 30% вартості техніки, тобто 225000 грн. Оплата рахунків проведена за рахунок кредиту на суму 750000 грн. терміном на 2 роки під 24% річних. На момент перевірки правоохоронними органами цих операцій підприємство повністю повернуло кредит на суму 750000 грн., крім того оплачені плата за кредит на суму 360000 грн. Половину, тобто 180000 грн. плати за проценти відшкодовано з бюджету на поточний рахунок підприємства. Перевіркою виявлено, що підприємство придбаний трактор за 415000 грн. продало в рік придбання ПП «Будматеріали» за 657000 грн.

Підприємство є платником ПДВ, по придбаній техніці скористалося вхідним податковим кредитом на суму 125000 грн., що підтверджується Податковими накладними.

Необхідно: Сформулювати гіпотези (попереднє припущення з конкретного факту) та виконайте експертне дослідження у повній відповідності до вимог нормативних документів та використайте фактографічний матеріал, який є в наявності слідчих матеріалів чи судової справи. Висновки за результатами дослідження супроводжуйте посиланням на Кодекси та інші нормативні документи.

Тести для самоконтролю.

Дати відповіді на тести.

1. Злочини, пов'язані з посяганням на фінансові ресурси кваліфікуються

- 1) КПКУ;
- 2) ККУ;
- 3) БКУ;
- 4) ПКУ

2. Суб'єктом злочинів, які пов'язані з посяганням на фінансові ресурси є

- 1) позичальники;
- 2) банки, фонди, асоціації;
- 3) юридичні особи, фізичні особи;
- 4) всі відповіді вірні

3. Способи злочинів у кредитно-фінансових відносинах класифікують за

- 1) суб'єктами злочину;
- 2) об'єктами злочину;
- 3) напрямками злочину;
- 4) всі відповіді вірні

3. Предмет фінансово-кредитної експертизи – це

- 1) документальне підтвердження фактів порушень, зловживань та злочинів в сфері фінансово-кредитних взаємовідносин.
- 2) відображені в документах господарські операції банків та підприємств (організацій, установ) при взаємовідносинах з банками.
- 3) визначення поточної і очікуваної платоспроможності позичальника при наданні кредитів;
- 4) встановленні фактичної заборгованості за кредитним договором (заборгованість по тілу кредиту, відсоткам, пені, штрафам та т.п.);

4. Основною метою фінансово-кредитної експертизи є

- 1) документальне підтвердження фактів порушень, зловживань та злочинів в сфері фінансово-кредитних взаємовідносин;
- 2) відображені в документах господарські операції банків та підприємств (організацій, установ) при взаємовідносинах з банками;
- 3) визначення поточної і очікуваної платоспроможності позичальника при наданні кредитів;
- 4) встановленні фактичної заборгованості за кредитним договором (заборгованість по тілу кредиту, відсоткам, пені, штрафам та т.п.).

5. Завдання судової фінансових-кредитної експертизи

- 1) документальне підтвердження фактів порушень, зловживань та злочинів в сфері фінансово-кредитних взаємовідносин;
- 2) відображені в документах господарські операції банків та підприємств (організацій, установ) при взаємовідносинах з банками
- 3) визначення поточної і очікуваної платоспроможності позичальника при наданні кредитів;
- 4) всі відповіді вірні.

6. Найбільш поширеними випадками призначення фінансових-кредитної експертизи є

- 1) операції, пов'язані з кредитуванням фізичних осіб;
- 2) реорганізація або ліквідація бюджетної установи;
- 3) операції, пов'язані з кредитуванням юридичних осіб;
- 4) всі відповіді вірні

7. Основним об'єктом експертного дослідження фактів порушень, зловживань та злочинів в сфері фінансово-кредитних взаємовідносин є

- 1) акт перевірки банківської установи;
- 2) заява клієнта установи банку;
- 3) рішення суду;
- 4) кредитний договір.

8. Основні причини звернення щодо проведення експертизи кредитного договору:

- 1) Оскарження умов кредитного договору;
- 2) Визнання кредитного договору не дійсним
- 3) Неправильне нарахування відсотків та комісій ;
- 4) Незаконне підвищення відсотків за кредитним договором

9. Вказати порушення, які передбачають звернення щодо проведення експертизи кредитного договору:

- 1) Невідповідність суми заборгованості первинним документам;
- 2) Невідповідність зарахуванням кредитних коштів умовам кредитного договору;
- 3) Невідповідність розрахунку суми заборгованості умовам кредитного договору
- 4) Всі відповіді вірні

10. Істотними умовами кредитного договору є

- 1) умови про предмет договору;
- 2) умови, що визначені законом як істотні або є необхідними для договорів даного виду;
- 3) усі ті умови, щодо яких за заявою хоча б однієї із сторін має бути досягнуто згоди;
- 4) всі відповіді вірні.

Рекомендована література:

Основна: [7-11, 12-16]

Додаткова: [1, 6, 7, 11, 13, 16]

Інформаційні ресурси в Інтернеті: [1-3].

Міжнародні видання: [1-4]

Тема 9. Методика узагальнення результатів судово-економічної експертизи

Основні вимоги до оформлення висновку експерта-економіста. Структура висновку судово-економічної експертизи. Правова регламентація висновку експерта-економіста. Зміст вступної, досліджуваної та підсумкової частин висновку експерта-економіста. Методика складання експертного висновку. Характеристика додатків до висновку експерта. Особливості складання висновку експертизи, що виконується під час судового розгляду, та повідомлення про неможливість дати висновок. Оцінка висновку експерта-економіста слідчим. Реалізація експертного висновку в судовому процесі. Виявлення та усунення обставин, що сприяють вчиненню правопорушень у провадженні судово-економічної експертизи.

Ключові слова і терміни: висновок експертизи, види висновків, додатки, повідомлення про неможливість надання висновків, оцінка висновків.

Завдання для самоконтролю.

Ситуація 1.

Завдання до навчальної ситуації

1. Підготувати та оформити висновок експерта згідно вимог чинного законодавства (зразок у додатку А).

Зміст навчальної ситуації

Обставини справи

До районного суду міста В. надійшла заява від позивача Ялового В.П. - спадкоємця померлого учасника ТОВ - Ялового П.С. до відповідача - ТОВ Завод ЗБВК "Блок" в особі учасника - Вірьовкіна С.М. про стягнення належної йому частки вартості майна ТОВ. У зв'язку з тим, що позивач не згоден з рішенням учасника ТОВ Вірьовкіна С.М. про передачу належної йому частки майна в натурі. Ухвалою районного суду міста В. призначена судово-бухгалтерська експертиза.

Перелік питань, що має дослідити експертиза:

1. Визначити вартість майна ТОВ Завод ЗБВК "Блок" на момент смерті учасника - Ялового П.С.
2. Визначити вартість майнового вкладу Ялового П.С. на момент формування статутного капіталу товариства та на момент його смерті.
3. Визначити у відсотковому та грошовому виразі вартість частки майна померлого учасника ТОВ Завод ЗБВК "Блок" Ялового П.С. в майні товариства.
4. Визначити вартість частини майна, яка підлягає виплаті спадкоємцю учасника ТОВ Завод ЗБВК "Блок" Яловому В.П., котрий не вступив у товариство.

Рекомендовані прийоми та законодавчо-нормативне забезпечення дослідження

При дослідженні наданих документів рекомендується застосовувати методичні прийоми дослідження документів шляхом виконання аналітичних, логічних, порівняльно-зіставних, розрахункових, лічильно-обчислювальних та нормативно-правових процедур.

Перелік матеріалів, наданих на дослідження:

Статут ТОВ Завод ЗБВК "Блок"; Протокол № 1 зборів учасників про створення товариства; копія реєстраційної картки (форма № 1); Акт прийому-передачі майна, що вноситься до статутного капіталу; довідка про формування не менше 50,0% статутного капіталу товариства видана банківською установою; копія свідоцтва про реєстрацію; рішення про зміни у складі працівників товариства та затвердження нової редакції статуту; рішення про виплату частки майна товариства спадкоємцю шляхом передачі майна в натурі; показники фінансової звітності товариства на момент смерті учасника

Додаткова інформація

ТОВ створене 19.01.201 р. Підприємство має приватну форму власності (код за КФВ 10), організаційно-правова форма 240, код за ЄДРПОУ 03577361, здійснює виробництво бетонних і залізобетонних виробів (код за КВЕД 26.61.1). загальна площа підприємства становить 5700 кв. м., площа складів - 3000 кв. м.

Вищим керівним органом товариства є Збори Учасників, виконавчим органом - Директор, контрольним органом — Ревізійна комісія. Відповідальність товариства обмежена розміром його активів, а відповідальність Учасників - розміром їх внесків у статутний фонд. ТОВ Завод ЗБВК "Блок" засноване двома фізичними особами, які володіють 100,0 відсотками статутного фонду, розмір якого становить 1030000,0 грн. Частки статутного капіталу розподіляються між учасниками таким чином:

Віршовкін С.М. - грошовий внесок в українській валюті на суму 515000 грн, що становить 50% статутного капіталу товариства;

Яловий П.С. - грошовий внесок в українській валюті на суму 279200 грн та майновий внесок на суму 235800 грн, що становить 50 % статутного капіталу товариства.

Майновий внесок сформований оргтехнікою, комп'ютерами, офісними меблями, виробничим обладнанням.

Для діяльності товариства створюється резервний фонд в розмірі 25 % статутного фонду. Розмір щорічних відрахувань до резервного фонду, до набрання ним встановленого розміру, становить не менш як 5 % чистого прибутку. Вихід учасників із товариства з обмеженою відповідальністю здійснюється відповідно до чинного законодавства.

Ситуація 2.

З наведеного переліку ситуацій вказати ті випадки, в яких може бути проведена повторна та додаткова судово-економічна експертиза:

1. висновок експерта-економіста є недостатньо повним або конкретним;
2. попередній висновок первинної ревізії складено особою, кваліфікація і ділові якості якої викликають сумнів у слідчого або суду;
3. експерт не додержувався норм, які гарантують права звинуваченої особи, або вийшов за межі своєї компетенції;
4. перший висновок суперечить документам і матеріалам справи, що були в розпорядженні експерта-економіста;
5. перед експертом-економістом, слідчим або судом поставлені нові питання, пов'язані з певними обставинами, що виникли в процесі розслідування.

Завдання для самоконтролю

Дати відповіді на тести.

1. Експерт складає висновок експертизи від свого імені і несе особисту відповідальність за його правдивість:

- 1) твердження вірне;
- 2) твердження невірне;

3) відповідальність за правдивість висновку несе експертна установа;

4) всі відповіді вірні.

2. З яких частин складається висновок експертизи?

1) зі вступної та дослідницької;

2) зі вступної, дослідницької та заключної;

3) зі вступної та заключної;

4) мотивувальної, вступної, заключної.

3. В якій частині вказується вид експертизи?

1) у вступній;

2) у дослідницькій;

3) у заключній;

4) мотивувальній.

4. В якій частині відтворюється весь процес експертного дослідження?

1) у вступній;

2) у дослідницькій;

3) у заключній;

4) мотивувальній.

5. В якій частині вказуються результати, що впливають з дослідження?

1) у вступній;

2) у дослідницькій;

3) у заключній;

4) мотивувальній.

6. В якій частині експертного висновку наводиться інформація про використані методи при проведенні судово-економічної експертизи?

1) у вступній;

2) у дослідницькій;

3) у заключній;

4) мотивувальній.

7. В якій частині експертного висновку наводиться інформація про об'єкти дослідження, надані для проведення судово-економічної експертизи?

1) у вступній;

2) у дослідницькій;

3) у заключній;

4) мотивувальній.

8. Висновки експерта поділяються на:

1) категоричні та ймовірні; однозначні й альтернативні; умовні і безумовні; позитивні і негативні;

2) категоричні та ймовірні; однозначні й альтернативні; умовні і безумовні; позитивні і модифіковані;

3) категоричні й альтернативні; умовні і безумовні; позитивні і негативні, модифіковані;

4) позитивний, негативний, повний, частковий.

9. Експерт допитується у випадках:

1) недостатньої ясності або повноти висновку;

2) для більш детального опису ходу дослідження, використаних матеріалів і методів;

3) коли необхідні не додаткові дослідження, а роз'яснення термінології і формулювань;

4) всі відповіді вірні.

10. У разі недостатності об'єктів дослідження для проведення експертизи та надання висновку експерт:

1) повертає матеріали справи та постанову (ухвалу) про призначення експертизи без виконання;

2) складає вмотивований лист про відмову від проведення експертизи;

3) самостійно збирає необхідні документи для проведення дослідження та надання висновку експерта;

4) немає правильної відповіді

11. Висновок експерта характеризується:

- 1) змістом і формою;
- 2) логічно викладеним змістом дослідження та обґрунтованістю висновків;
- 3) повнотою дослідження об'єктів, наданих на експертизу;
- 4) немає правильної відповіді

12. Висновок експерта:

- 1) є доказом у справі;
- 2) не має ніякої заздалегідь встановленої сили і оцінюється за загальними правилами;
- 3) є обов'язковим для особи, яка провадить дізнання, слідчого, прокурора і суду;
- 4) всі відповіді вірні

13. Недотримання форми складання, незважаючи на обґрунтованість та об'єктивність, висновок експерта:

- 1) приймається судом як належний доказ;
- 2) не дає можливості визнати його судовим доказом;
- 3) приймається судом як належний доказ після проведення допиту експерта;
- 4) всі відповіді вірні.

14. Причини розбіжності висновків, якщо висновки повторної експертизи не збігаються з висновком початкової експертизи викладаються у:

- 1) у вступній;
- 2) у дослідницькій;
- 3) у заключній;
- 4) мотивувальній.

15. Які методичні прийоми безпосередньо пов'язані з дослідженням об'єкта судово-економічної експертизи (спеціальні методи)

- 1) документальні;
- 2) системний аналіз;
- 3) розрахунково-аналітичні;
- 4) всі відповіді вірні.

16. В якій частині експертного висновку обґрунтовується відповідність поставлених питань предмету та завданням судово-економічної експертизи?

- 1) у вступній;
- 2) у дослідницькій;
- 3) у заключній;
- 4) мотивувальній.

17. Процес судово-економічної експертизи завершується оформленням дослідження у вигляді:

- 1) акту судово-економічної експертизи;
- 2) звіту судового експерта-економіста;
- 3) висновку судово-економічної експертизи;
- 4) висновку експерта-економіста.

Рекомендована література:

Основна: [7, 12-16]

Додаткова: [1, 6, 7, 11, 13, 16-20]

Інформаційні ресурси в Інтернеті: [1-3]

Міжнародні видання: [1-4]

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО КОНТРОЛЬНИХ ЗАХОДІВ

Поточний контроль (контрольна робота)

1. Поняття «експертиза», її спільні характеристики в різних видах діяльності.
2. Юридичне поняття судової експертизи.

3. Відмінності судової експертизи від експертного дослідження, експертної оцінки.
4. Поняття судово-експертної діяльності та напрями її здійснення.
5. Суб'єкти судово-експертної діяльності в Україні.
6. Порядок атестації судових експертів та основні кваліфікаційні вимоги до них.
7. Права, обов'язки та відповідальність судового експерта.
8. Принципи судово-експертної діяльності.
9. Класифікація судових експертиз та їх характеристика.
10. Нормативно-правове регулювання судово-експертної діяльності в Україні та напрями його удосконалення.
11. Сутність і завдання судово-економічної експертизи.
12. Необхідність призначення судово-економічної експертизи.
13. Типові умови призначення судово-економічної експертизи.
14. Предмет та об'єкти судово-економічної експертизи.
15. Дослідження об'єктів судово-економічної експертизи.
16. Методи, методичні прийоми і процедури судово-економічної експертизи.
17. Стадії процесу судово-економічної експертизи.
18. Порядок призначення судово-економічної експертизи за кримінальними та цивільними справами.
19. Зміст та структура постанови (ухвали) про призначення судово-економічної експертизи.
20. Документи, які додаються до постанови про призначення судово-економічної експертизи.
21. Вимоги до формулювання питань, що виносяться на експертне дослідження.
22. Порядок отримання додаткових документів, необхідних для проведення експертного дослідження.
23. Організація інформаційного забезпечення процесу судово-економічної експертизи.
24. Структура інформаційного забезпечення судово-економічної експертизи.
25. Складові системи інформаційного забезпечення судово-економічної експертизи.
26. Характеристика документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності як об'єктів судово-економічної експертизи.
27. Класифікація документів за якістю їх інформації.
28. Послідовність дослідження документів, наданих для судово-економічної експертизи.
29. Роль первинних документів в процесі судово-економічної експертизи.
30. Методичні прийоми та способи документалістики документів на кожному етапі дослідження первинних бухгалтерських та інших документів.
31. Об'єкти, інформаційне забезпечення, методичні прийоми та методика експертного дослідження операцій з активами суб'єкта господарювання.
32. Об'єкти, інформаційне забезпечення, методичні прийоми та методика експертного дослідження операцій з капіталом та зобов'язаннями суб'єкта господарювання.
33. Об'єкти, інформаційне забезпечення, методичні прийоми та методика експертного дослідження витрат за видами господарської діяльності.
34. Об'єкти, інформаційне забезпечення, методичні прийоми та методика експертного дослідження доходів та фінансових результатів діяльності суб'єктів господарювання.
35. Методика проведення судово-економічної експертизи правопорушень, пов'язаних з ухиляннями від сплати податків.
36. Завдання, об'єкти, інформаційне забезпечення, методичні прийоми експертного дослідження фінансово-кредитних операцій.
37. Методика експертного дослідження операцій з надання кредитів.
38. Основні вимоги до оформлення висновку експерта-економіста та його структура.
39. Зміст вступної, досліджуваної та підсумкової частин висновку експерта-економіста.
40. Методика складання експертного висновку.
41. Особливості складання висновку експертизи, що виконується під час судового розгляду, та повідомлення про неможливість дати висновок.
42. Оцінка висновку експерта-економіста.

Перелік питань до підсумкового контролю

1. Поняття «експертиза», її спільні характеристики в різних видах діяльності.
2. Юридичне поняття судової експертизи.
3. Відмінності судової експертизи від експертного дослідження, експертної оцінки.
4. Поняття судово-експертної діяльності та напрями її здійснення.
5. Суб'єкти судово-експертної діяльності в Україні.
6. Порядок атестації судових експертів та основні кваліфікаційні вимоги до них.
7. Права, обов'язки та відповідальність судового експерта.
8. Принципи судово-експертної діяльності.
9. Класифікація судових експертиз та їх характеристика.
10. Нормативно-правове регулювання судово-експертної діяльності в Україні та напрями його удосконалення.
11. Сутність і завдання судово-економічної експертизи.
12. Необхідність призначення судово-економічної експертизи.
13. Типові умови призначення судово-економічної експертизи.
14. Предмет та об'єкти судово-економічної експертизи.
15. Дослідження об'єктів судово-економічної експертизи.
16. Методи, методичні прийоми і процедури судово-економічної експертизи.
17. Стадії процесу судово-економічної експертизи.
18. Порядок призначення судово-економічної експертизи за кримінальними та цивільними справами.
19. Зміст та структура постанови (ухвали) про призначення судово-економічної експертизи.
20. Документи, які додаються до постанови про призначення судово-економічної експертизи.
21. Вимоги до формулювання питань, що виносяться на експертне дослідження.
22. Порядок отримання додаткових документів, необхідних для проведення експертного дослідження.
23. Організація інформаційного забезпечення процесу судово-економічної експертизи.
24. Структура інформаційного забезпечення судово-економічної експертизи.
25. Складові системи інформаційного забезпечення судово-економічної експертизи.
26. Характеристика документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності як об'єктів судово-економічної експертизи.
27. Класифікація документів за якістю їх інформації.
28. Послідовність дослідження документів, наданих для судово-економічної експертизи.
29. Роль первинних документів в процесі судово-економічної експертизи.
30. Методичні прийоми та способи документалістики документів на кожному етапі дослідження первинних бухгалтерських та інших документів.
31. Об'єкти, інформаційне забезпечення, методичні прийоми та методика експертного дослідження операцій з активами суб'єкта господарювання.
32. Об'єкти, інформаційне забезпечення, методичні прийоми та методика експертного дослідження операцій з капіталом та зобов'язаннями суб'єкта господарювання.
33. Об'єкти, інформаційне забезпечення, методичні прийоми та методика експертного дослідження витрат за видами господарської діяльності.
34. Об'єкти, інформаційне забезпечення, методичні прийоми та методика експертного дослідження доходів та фінансових результатів діяльності суб'єктів господарювання.
35. Методика проведення судово-економічної експертизи правопорушень, пов'язаних з ухиляннями від сплати податків.
36. Завдання, об'єкти, інформаційне забезпечення, методичні прийоми експертного дослідження фінансово-кредитних операцій.
37. Методика експертного дослідження операцій з надання кредитів.
38. Основні вимоги до оформлення висновку експерта-економіста та його структура.
39. Зміст вступної, досліджуваної та підсумкової частин висновку експерта-економіста.
40. Методика складання експертного висновку.

41. Особливості складання висновку експертизи, що виконується під час судового розгляду, та повідомлення про неможливість дати висновок.
42. Оцінка висновку експерта-економіста.

ПОРЯДОК ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ

Шкала оцінювання індивідуальної роботи здобувачів вищої освіти

Кількість балів	Критерії оцінювання
2	Послідовність, логічність написання реферату, а також підготовка презентації та, відповідно, його захист, а також виокремлення з різних джерел основних положень, які структурно об'єднанні, проаналізовані та узагальнені висновками.
1	Послідовність, логічність написання реферату, але без презентації.
0	Не написано реферат та не зроблено презентацію по ньому.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-ХІІ (Редакція від 18.11.2016).// База даних «Законодавство України»/ВР України. URL - www.zakon5.rada.gov. (дата звернення: 18.08.2020).
2. Про затвердження Порядку атестації та державної реєстрації методик проведення судових експертиз : Постанова Кабінету Міністрів України від 02.07.2008 № 595 // База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: www.zakon5.rada.gov. (дата звернення: 18.08.2020).
3. Положення про експертно-кваліфікаційні комісії та атестацію судових експертів. Наказ Міністерства юстиції України 03.03.2015 № 301/5 // База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: www.zakon5.rada.gov. (дата звернення: 18.08.2020).
4. Про Координаційну Раду по проблемам судової експертизи при Міністерстві юстиції України. Положення затверджене Постановою Кабміну України від 16.11.1994 р. № 778. (Редакція від 16.11.2012).// База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: www.zakon5.rada.gov. (дата звернення: 18.08.2020).
5. Порядок ведення Реєстру методик проведення судових експертиз. Наказ Міністерства юстиції України від 02.10.2008 р. №1666/5 (Редакція від 03.07.2015).// База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: www.zakon5.rada.gov. (дата звернення: 18.08.2020).
6. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність України. Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV(Редакція від 11.06.2017).// База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: www.zakon5.rada.gov. (дата звернення: 18.08.2020).
7. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971р. № 322-VIII (Редакція від 30.04.2017) // База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: www.zakon5.rada.gov. (дата звернення: 18.08.2020).
8. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04. 2012 р. № 4651-VI (Редакція від 18.11.2016).// База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: www.zakon5.rada.gov. (дата звернення: 18.08.2020).
9. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень. Затверджено Наказом Міністерства юстиції України 08.01.1998 р. № 53/5 // База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: www.zakon5.rada.gov. (дата звернення: 18.08.2020).
10. Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень. Затверджено Наказом Міністерства юстиції України 08.10.1998 р. № 53/5 // База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: www.zakon5.rada.gov. (дата звернення: 18.08.2020).
11. Реєстр методик проведення судових експертизи Міністерства юстиції України// База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: www.rmpse.minjust.gov.ua. (дата звернення: 18.08.2020).
12. Гуцаленко Л. В., Михальчишина Л. Г., Сидорчук В. М., Пентюк І. К. Судово-бухгалтерська

експертиза: навчальний посібник. – Київ: Центр учбової літератури, 2017. – 352 с

13. Дікань Л. В. Судово-економічна експертиза : навчально-практичний посібник. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017. – 221 с.

14. . Гула Л. Ф, Гумін О. М. Організаційні основи проведення окремих видів судових експертиз: навч. посіб. — Львів: Львівська політехніка, 2018. — 428 с.

15. Гресь Н.Л. Організаційно-процесуальні основи судово-економічної експертизи : навч. пос. Нац. техн. ун-т «Дніпровська політехніка». – Дніпро : НТУ «ДП», 2020. – 155 с.

16. Судова експертиза: проблеми сьогодення та перспективи розвитку: колективна монографія / Львівський науково-дослідний інститут судових експертиз. – Дрогобич: «ПСВІТ». 2020. – 408 с.

17. Економічна експертиза: теорія, методологія та організація: моногр. за заг. ред. докт. екон. наук, проф. Михайла Лучка. Тернопіль: ЗУНУ, 2021. 308 с

Додаткова

1. Гладчук І.М. Поняття та види інформаційного забезпечення експертної діяльності // Збірник матеріалів Теорія і практика судової експертизи і криміналістики. – 2018. - с. 78 – 80.

2. Судові експертизи в процесуальному праві України : навч. посіб. / за заг. ред. О. Г. Рувіна. Київ : Видавництво Ліра-К, 2019. 424 с.

3. Мулик, Т. О., Мулик, Я. І. (2021). Теоретичні основи судово-економічної експертизи: аналіз наукових поглядів. *Економічний простір*, (165), 131-139. <https://doi.org/10.32782/2224-6282/165-24>.

4. Бутирська І. А. Правовий статус експерта з питань права у господарському процесі // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. 2018. Вип. 48. Т. 1. С. 108-111. URL: http://visnykjuris.uzhnu.uz.ua/file/No.48/part_1/27.pdf.

5. Сибірна Р. Місце судової експертизи у господарському процесі // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. - 2017. - № 865. - С. 502-506.

6. Абламський С. Є., Юхно О. О., Лук'яненко Ю. В. Взаємодія слідчого з іншими органами і підрозділами при розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень: навчальний посібник / за заг. ред. доктора юридичних наук, професора О. О. Юхна. Харків. 2017. 152 с

7. Мулик, Т.О., Мулик, Я.І. Теоретичні основи судово-економічної експертизи: аналіз наукових поглядів. *Економічний простір*, 2021, (165), С. 131-139. URL:<https://doi.org/10.32782/2224-6282/165-24>

8. Романів С. Р., Будник Л. А., Савченко С. І. Судово-економічна експертиза в Україні: її економічна суть та кадрове забезпечення. *Інфраструктура ринку*. 2018. № 23. С. 343–350.

9. . Кожушко О. В. Методичний підхід до оцінки висновку судового експерта по результатами проведення судово-економічної експертизи. *Ефективна економіка*. 2020. № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7944>.

10. Дерій В. А., Дема Д. І. Економічна експертиза діяльності підприємств. *Економіка та суспільство*. 2017. Вип. 11. С. 508–514.

11. . Литвин З. Б. Економічна експертиза як пріоритетна форма фінансового контролю на підприємствах. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 36(2). С. 123–127.

12. Вавілова В. В. Судова економічна експертиза: її види та можливості // «БУДНІ ЕКСПЕРТА» журнал незалежного інституту судових експертиз. – Випуск № 2. – 2017. – С. 18–22.

13. Мисака Г. В. Теоретико-організаційні засади підвищення ефективності проведення судово-бухгалтерської експертизи // Матеріали економічного форуму. URL : http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvnltn

14. Панченко І. А. Організація судово-бухгалтерської експертизи в Україні: сутність та порядок здійснення // Міжнародний збірник наукових праць. – Випуск 1(4). – 2017.– С. 325–340.

15. Корінько М.Д. Сучасні підходи до врегулювання спорів у процесі підприємницької діяльності/ Корінько М.Д.// Стратегія розвитку України: Фінансово-економічний та гуманітарний аспекти: Матеріали V науково-практичної конференції. – Київ: ДП «Інформ.-аналіт. агентство», 2018. – 444 с. 247-250

16. Зозуля Н. Висновок експерта та інструменти його оскарження // Українське право URL : <https://ukrainepраво.com/scientifichthought/pravova-pozytsiya/vysnovok-eksperta-ta-instrumenty-yogo-oskarzhennya/>.

17. Хомутенко В. П., Хомутенко А. В. Теоретичні засади судово-економічної експертизи нецільового використання бюджетних коштів // Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична. Випуск 33/2022. С. 35-42.

18. Міщенко, Т. (2021). Умови та особливості проведення судово-економічної експертизи у справах про доведення до банкрутства. *Економіка та суспільство*, (25). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-25-6>.

19. Олійничук О. Міжнародний досвід використання економічної експертизи у фінансових розслідуваннях. URL : <http://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/view/1053/pdf> (2020)

Інформаційні ресурси Інтернет:

1. Сайт Міністерства юстиції України URL : <https://minjust.gov.ua/> - www.sfs.gov.ua
2. Сайт Київського науково-дослідного інституту судових експертиз URL : www.kniise.com.ua
3. Сайт журналу «Будні експерта». Незалежний інститут судових експертиз URL : www.nise.com.ua

Міжнародні видання:

1. Катарага О., Петкович П. Система судової експертизи в республіці Молдова. Проблематика. URL : Indise.in.ua/sites/default/files/2019-05/SudEksp-Tezi-A5-02.pdf
2. Kirakosyan N. On several features of toxicological expertise conducted in the national bureau of expertises of the Republic of Armenia URL : Indise.in.ua/sites/default/files/2019-05/SudEksp-Tezi-A5-02.pdf
3. . Guo Y., Slay J., Beckett J. Validation and Verification of Computer Forensic Software Tools Searching Function. *Digital Investigation*. Vol. 6, September 2009. P. 12–22
4. . Almirall J. R., Furton K. G. The Importance of Standards in Forensic Science. URL: www.scafo.org/library/140502.html (дата звернення: 24.07.2022)

ДОДАТКИ

Додаток А

ПРИКЛАД ВИРІШЕННЯ ЗАВДАНЬ

Міністерство юстиції України
Київський науково-дослідний інститут судових експертиз

ВИСНОВОК № 15

експерта-економіста кримінальною справою № 46

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Судово-економічна експертиза призначена старшим слідчим СВ Ірпінського міського УММВС України майором Горбачем О.І. від 19 листопада 201_ р.

За завданням Ірпінського відділення Київського науково-дослідного інституту судових експертиз № 7 від 22 листопада 201_ р. експертизу провела Яременко Н.М. - освіта вища, обліково-економічна, посада - експерт-економіст.

Експерт відповідно до статті 177 Кримінально-процесуального кодексу України попереджений про кримінальну відповідальність за подання свідомо неправильного висновку за статтею 178 Кримінального кодексу України.

(підпис)

Матеріали на експертизу надійшли 22 листопада 201_ р.

Висновок підписано 25 листопада 201_ р. Кримінальна справа порушена через виявлення документальною ревізією фактів зловживань при розрахунках з підзвітними особами у товаристві з обмеженою відповідальністю «Поділля» Кременецького району Тернопільської області на суму 1504 грн. за період з 201_ по 201_ рр.

Експерту-економіст були надані матеріали кримінальної справи, необхідні для проведення судово-бухгалтерської експертизи: акт документальної ревізії фінансово-господарської діяльності товариства з обмеженою відповідальністю «Поділля» за період 201_ -201_ рр. (т. 2, а. с. 120-145);

- 1) інвентаризаційний опис дебіторської й кредиторської заборгованості підзвітних осіб станом на 1 січня 201_ р. (т. 2, а. с. 146-148);
- 2) журнали 3 за 201_ по 201_ рр. (т. 2, а. с. 149-165);
- 3) касові книги 201_-201_ рр. (7 шт);
- 4) авансові звіти підзвітних осіб (т. 2, а. с. 166-179);
- 5) порівняльні відомості правильності перенесення залишків заборгованості підзвітних осіб при відкритті нових журналів 3, таблиця видачі й списання підзвітних сум, виписка з Головної книги про залишки і обороти за рахунком 372 «Розрахунки з підзвітними особами» за 201_-201_ рр. (т. 2, а. с. 180-185);
- 6) видаткові касові ордери на отримання грошей під звіт Дембіцьким П.О., Дембіцьким М.О., Ткачуком С.Р., Триліх М.І., Древницьким В.О., Кузьмич В.П. (т. 2, а. с. 186-197);
- 7) інші матеріали справи (протоколи допитів, пояснення, постанови та ін.)-(т.2, а.с.51-119);
- 8) квитанції до прибуткових касових ордерів про повернення грошей Дембіцьким П.О., Триліх М.І. (т. 2, а. с. 195-198).

На вирішення експерта-економіста були поставлені такі питання:

1. Чи підтверджується документами бухгалтерського обліку крадіжка грошей на суму 1504 грн. при розрахунках з підзвітними особами за 201_-201_ рр., виявлена ревізією?

2. Які недоліки були допущені в організації бухгалтерського обліку і контролю, що могли сприяти виявленню крадіжкам?

Судово-економічна експертиза проводилась у приміщенні слідчого відділу Ірпінського міського управління міліції Міністерства внутрішніх справ України.

II. ДОСЛІДНА ЧАСТИНА

Під час дослідження документів експерт-економіст застосував такі методичні прийоми:

- зіставлення бухгалтерських документів - авансових звітів підзвітних осіб, видаткових касових ордерів з даними журналу 3. Як складові частини цього методу застосовувалось контрольне звірення, зустрічна перевірка, відновлення бухгалтерських записів за розрахунками з підзвітними особами, хронологічний аналіз операцій;

- документальна перевірка, яка включає перевірку документів і записів за формою, арифметичну і нормативну перевірку;
- моделювання, тобто відновлення знищених документів у формі уявних образів.

З першого питання: «Чи підтверджується документами бухгалтерського обліку крадіжка грошей на суму 1504 грн. при розрахунках з підзвітними особами за 201_-201_ рр., виявлена ревізією?» у результаті експертного дослідження виявлено, що згідно з авансовими звітами Дембіцького П.О. від 22 вересня 201_ р. списано одержані ним на закупівлю яблук у населення для переробки в консервному цеху ТОВ «Поділля» 240 грн. і відображено проводкою дебет рахунку 23 «Виробництво» субрахунок «Промислове виробництво» і кредит рахунку 372 «Розрахунки з підзвітними особами». До авансового звіту додані акти довільної форми про закупівлю 300 кг яблук на ринку в м. Кременець 20 вересня 201_ р. за ціною 0,8 грн. за 1 кг. За матеріальним звітом за вересень 201_ р. завідувача консервним цехом Миндю Н.Б. надходження яблук від закупівлі через підзвітних осіб не відображено. З пояснень Дембіцького П.О. під час слідства виявилось, що вказаний авансовий звіт він склав на підставі вказівки головного бухгалтера ТОВ «Поділля» Кульчицького В.І., хоча закупівлі яблук насправді не проводив. Грошей на закупівлю яблук Дембіцький П.О. не отримував, а лише підписав видатковий касовий ордер на видачу йому під звіт 750 грн.

У результаті зіставлення наданих експерту-бухгалтеру квитанцій до прибуткових касових ордерів від 17 липня 2004 р. на повернення в касу підзвітними особами Дембіцьким М.О. - 220 грн, Триліхом М.І. - 145 грн. дебіторської заборгованості й драних касової книги за 201_ р. виявлено, що вказані суми по касі ТОВ «Поділля» не оприбутковані. Дебіторська заборгованість підзвітних осіб Дембіцького М.О. і Триліха М.І. у сумі 65 грн, яка виникла через видачу їм під звіт більшої суми коштів, ніж була витрачена ними на закупівлю в населення полуниць для переробки в консервному цеху, списана в липні 201_ р. проводкою: дебет рахунку 23 «Виробництво» субрахунок «Основне виробництво» і кредит рахунку 372 «Розрахунки з підзвітними особами» без обґрунтування відповідними документами. У матеріальному звіті завідувача консервним цехом Миндю Н.Б. надходження полуниць на цю суму від підзвітних осіб не значиться.

З пояснення касира ТОВ Жаворонко Р.Я. видно, що повернену суму 165 грн. дебіторської заборгованості підзвітними особами Дембіцьким М.О. і Триліх М.І. він поділив з головним бухгалтером Кульчицьким В.І.

У результаті хронологічного аналізу операцій з придбання через підзвітних осіб за готівку худоби в населення для відгодівлі й надходження її від інших господарств за безготівковими розрахунками виявлено, що згідно з авансовим звітом Кузьмич В.П. за жовтень 201_ р. списано з його підзвіту 770 грн, витрачених на закупівлю тварин у населення. Проте гроші за видатковим касовим ордером № 712 видано йому під звіт 10 листопада 201_ р. Залишків дебіторської заборгованості у Кузьмич В.П. за вказаний період не було. Зустрічною перевіркою виявлено, що в жовтні 201_ р. справді було закуплено й поставлено на відгодівлю велику рогату худобу на суму 470 грн., але молодняк великої рогатої худоби закуплено не у населення, а в господарствах району і розрахунки проведено у безготівковому порядку. У бухгалтерському обліку ці операції завуальовано записом неправильної кореспонденції рахунків, а саме надходження тварин відображено на кредиті рахунку 372 «Розрахунки з підзвітними особами» замість рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками».

Висновок почеркової експертизи і пояснення підзвітної особи Кузьмич В.П. свідчать, що підписи на авансовому звіті й видатковому касовому ордері за нього підроблено іншими особами.

У результаті контрольного звірення правильності перенесення сальдо за рахунком 372 «Розрахунки з підзвітними особами» виявлено, що за головним бухгалтером Кульчицьким В.І. станом на 31 грудня 201_ р. була дебіторська заборгованість 120 грн. за підзвітними сумами, отриманими ним на відрядження. У журналі № 3, який відкрито на 201_ р., ця сума відображена як кредиторська заборгованість, і це завуальовано у бухгалтерському обліку неправильним записом сальдо за рахунком 372 «Розрахунки з підзвітними особами» % Головної книзі. У січні 201_ р. головний

бухгалтер Кульчицький В.Й. одержав за видатковим касовим ордером 120 грн. під звіт, як належні йому гроші в погашення кредиторської заборгованості. Цим нанесено збиток ТОВ «Поділля» на суму 240 грн. Розбіжності між висновком між висновком акта ревізії й експертизи на суму 120 грн. пояснюються тим, що в акті ревізії не врахована сума фальсифікації дебіторської заборгованості на кредиторську, яка зумовила подвійний збиток за цим фактом зловживання.

У результаті зіставлення даних авансових звітів Ткачука С.Р. і Древницького В.О. з видатковими касовими ордерами за 201_р. виявлено, що цим підзвітним особам нараховано більшу суму, ніж належало згідно з виправданими документами на 909 грн. Проте ця сума їм не видана, а вважається як кредиторська заборгованість. Хронологічним аналізом операцій виявлено, що вказана кредиторська заборгованість підзвітних осіб відображена в обліку у грудні 201_р., тобто в процесі проведення ревізії. Таким чином, висновок ревізії про штучне створення кредиторської заборгованості підзвітних осіб у сумі 909 грн. підтверджується матеріалами справи. Однак віднести цю суму до нанесених ТОВ «Поділля» збитків не можна, оскільки неналежні їм гроші підзвітні особи не одержали. Тому за вказаним фактом висновки ревізії й експертизи не збігаються і суму 909 грн. належить з визначеної у висновках ревізії суми збитків вилучити. Висновок ревізії підтверджується лише у тій частині, що внаслідок вказаних зловживань було створено підґрунтя для крадіжки грошей, але вона не відбулась, оскільки цьому перешкодила ревізія виробничо-фінансової діяльності ТОВ «Поділля».

Таким чином, бухгалтерською експертизою встановлено, що за період 201_-201_ рр. ТОВ «Поділля» нанесено збитків при розрахунках з підзвітними особами на загальну суму 715 грн.

З другого питання: «Які були допущені недоліки в організації бухгалтерського обліку і контролю, що могли сприяти встановленим крадіжкам?» у результаті експертного дослідження виявлено, що в організації бухгалтерського обліку ТОВ «Поділля» допускались порушення Порядку ведення касових операцій у національній валюті України. Так, повернені підзвітними особами суми в ряді випадків взагалі не оприбутковувались, хоча повинні записуватись в касову книгу в день повернення. Порушувалось також Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку, затверджене наказом Міністерства фінансів України від 24.06.1995 року № 88, згідно з яким усі господарські операції мають бути задокументовані. Експертизою виявлено, що в ТОВ були допущені факти списання підзвітних сум без додавання виправданих документів. Також допускались порушення Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні».

ПРОФІЛАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

З метою усунення недоліків в обліку розрахунків з підзвітними особами у ТОВ «Поділля» необхідно зробити відповідні записи для відображення реальної кредиторської заборгованості підзвітних осіб у журналі 3 і Головній книзі. Не допускати порушення Порядку ведення касових операцій у національній валюті України, затвердженого постановою Національного банку України, слід завести Журнал обліку прибуткових і видаткових касових ордерів, закріпити спеціального працівника бухгалтерії відповідальним за ведення цього журналу. Забезпечити своєчасну звітність підзвітних осіб, не допускаючи перевищення 3-денного терміну подачі ними авансових звітів після проведення витрат підзвітних сум. Ревізійній комісії ТОВ «Поділля» необхідно регулярно проводити перевірки розрахунків з підзвітними особами, забезпечуючи гласність наслідків перевірок розглядом їх матеріалів на засіданнях зборів співвласників ТОВ.

Експерт-економіст Київського науково-дослідного інституту

Н.М. Яременко